2016

2017

Ett och annat från den gamla

Staden Skara

Utgivet av

Skara Gille

170 år av närhet

Där andra bankers vinster går ti
enskilda kunder ger vi nämligen
vår vinst till området där vi är v

aktieägare eller
tillbaka en del av
rksamma.

Från år 2000 har vi medverkat i finansieringen av en rad olika små och stora projekt med över 150 miljoner kronor – pengar som verkligen gör skillnad!

www.sparbankenskaraborg.s

VI UTVECKLAR
Skaraborg

Sparbanken Skaraborg

JULA®

Allt för hemmafixare och proffs.

JULA HUSET

6 butiker under samma tak.

ca. 227.000 m² fastighetsyta

G&K Blanks Fastigheter AB

Ägare/förvaltare av handelshus och affärsfastigheter

2016-2017
ETT OCH ANNAT FRÅN DEN GAMLA STADEN SKARA

UTGIVET AV

SKARA GILLE

Bokkommitté
Tommy Kroon, Barbro Olofsson, Erik Sånnek

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Tommy Kroon	3	Förord
Tommy Kroon	5	Åldermannen har ordet
Leo Torgny	6	Syndens väg från 1967
Lennart Rydbom	8	Teglaskolan
Mats Boman	10	Uno och hans julkort
Barbro Olofsson	11	Skara Lisa
Bengt OT Sjögren	12	Trestena - Sveriges enda kvinnliga fidelkomisss
Stig Karlsson	14	Hospitalsgården
Per Larsson	17	Kaplansgatan
Sven-Olof Ask	19	För ros skull
Gunvor Jonsson	22	Konstföreningen 75 år
Ingemar Johlander	25	Grannarna på Solbacken
Annika Andersson	32	Mulle
Hans Menzing	33	Olofsson räddade oss från dansken
Jasmine Tell Rönnäng	38	Elev på Skara Skolscen
Ann-Britt Molander Johansson	45	Symaskinen i Båtsmanshuset
Erik Sånnek	46	Guldsmed på S:t Larsgatan i Skara
Carl-Erik Jonsson	48	Domkyrkobranden 1947
Elisabeth Stålarm	50	Sven Danell - branden ett järtecken
Karin Haglund	52	Klockorna i Skaradômen
Åke Paulsson	54	Telefonen, dess tillkomst och utveckling
Erik Sånnek	62	Bildkavalkad från förr och nu
	69	Nämnden i Skara Gille 2014 och 2015
	70	Skara Gilles Medlemmar 2015

ISSN 0231-9066
Solveigs Tryckeri, Skara 2017

Förord

Vi i Gillesnämnden är glada och stolta över att kunna presentera ännu en Gillesbok. Det är en fröjd att kontakta våra begåvade och intresserade författare inför varje ny utgåva. Några av dem är veteraner med många artiklar bakom sig, andra skriver sin första artikel i årets bok. Det är lika spännande att få ta del av de färdiga resultaten och få en blick av helheten. Jag hoppas att även årets upplaga kommer att glädja Dig som läsare och bjuda på många minnen och tankar.
Ett varmt tack till alla författare för er medverkan. Ett lika varmt tack till alla annonsörer för ert stöd. Och inte minst ett mycket varmt tack till alla er som köper boken. Ni behövs för att vi skall kunna fortsätta den gamla fina traditionen med boken "Ett och annat från den gamla staden Skara".

Skara i november 2017

Tommy Kroon
ålderman

Välkommen som medlem i

Skara Gille

Kontakta Tommy Kroon 0705912455
eller Erik Sånnek 0723313836
eller skicka ett mejl till
tommy@skaragille.se
Bg 543 - 0145 Swish 123 538 33 02

Besök vår hemsida skaragille.se

Ugglan
HELA FAMILJENS
BOKHANDEL!
Skara Bok & Papper
Marumsgatan 9, Skara
Tel. 0511-130 16

Leksaker
Böcker
Pappersvaror

BEIJER
BYGGMATERIAL

Solveigs Tryckeri
0511-149 00
info@solveigstryckeri.se

ERIK JONSSONS EFTR. GULDSMEDSAFFÄR
Etabl. 1923
Marumsgatan 4, Skara
Tel. 0511-105 86
När du söker det lilla extra
Sandberg, Ole Lynggard,
Georg Jensen
A. Jonsson

Åldermannen har ordet

Tommy Kroon
ålderman

Skara Gille är en aktiv hembygdsförening. Flera av de aktiviteter som vi genomför nu, har sina rötter i de stadgar som presenterades vid starten. I den första paragrafen kan vi bland annat läsa: "Skara Gille vill av kärlek till hemstaden och dess innevånare genom sammanhållning och kamratliga former taga vård om stadens natur och historia, minnen och hågkomster."

Jag vill påstå att våra stadsvandringar, under ledning av Barbro Olofsson, är ett lysande exempel på att vi lever upp till gamla löften. Flera andra aktiviteter där vi har beskådat träd och skulpturer vid vandringar genom staden och besök på både i domkyrka, på museum och bibliotek hjälper oss inse att det finns otaliga värdefulla besöksmål i vårt Skara. Samtidigt är det fascinerande att se det stora intresse som våra aktiviteter får. Vid sommarens stadsvandringar kunde vi räkna till fler än 900 deltagare, våra andra aktiviteter väcker också stort intresse. Efter alla våra promenader har vi samlats vid Båtsmanshuset för att njuta av kaffe och ta del av kamratlig gemenskap. Vid visningarna av Georg Svantessons filmer under de senaste två årens kulturveckor, har vi fyllt Båtsmanshuset vid samtliga åtta föreställningar. Allt detta visar betydelsen av vår avhållna hem- och samlingsplats.

Även de resor som vi ordnar, väcker rekordstort intresset. Vårresorna, där vi under en dag besöker någon plats för att vidga våra vyer är givande och populära. Höstens tvådagarsresor har som huvudmål underhållning i någon av våra storstäder. Men även här försöker vi att hinna med andra intressanta besöksmål på vägen.

Intresset för Skara Gilles verksamhet är glädjande och imponerande. Medlemsantalet har ökat och vi har slagit alla tidigare rekord, nu är vi flera än 500 medlemmar. Vi som verkar i Gillesnämnden har ett stort privilegium när vi får så stor uppmärksamhet för det arbete som vi utför. Det sporrar oss för kommande utmaningar. Nästa år firar vi 70-år, det kommer att utmana oss än mer. Aktiviteterna kommer att avlösa varandra och vi hoppas på fortsatt uppskattning i form av stort och flitigt deltagande.

Vi i Gillesnämnden verkar för att föra Skara Gilles fina traditioner vidare och i vårt arbete värna om staden där vägar och sekler mötas.

"Syndens väg"

av Leo Torgny

En artikel från Gillesboken för 50 år sedan

Vad är att göra mot folkhumorn? Ingenting, absolut ingenting. Den segrar över saklighet och hyfs, går sina egna vägar. Så med namngivningen av den grusbank som blev kvar när gamla Kinnekullebanan i detta sekels yngre år revs upp. Det nyvunna gångstråket upp till Uddetorpsskogen upptäcktes förstås först av ungdomen. Som — också förstås — fann "Syndens väg" vara ett piggt och adekvat namn. Sedan Skogsbrynsserveringen vid Uddetorp kommit till, gjordes benämningen officiellt om till Skogsbrynspromenaden eller bara Promenaden. Och visst talade man om denna livligt trafikerade gångväg som Promenaden, men i folkmun levde Syndens väg fortfarande kvar. Och gör väl [illegible], trots att promenerandet avtagit. Man [illegible]ker bil i stället. På asfaltsvägen bredvid.

När blev gångvägen björkallé

[illegible]e Skarabor och andra som nu för tiden vandrar den av vitstammiga björkar skuggade välvårdade stigen upp mot Uddetorpsskogen anar kanske inte, att här rusade järnvägstågen fram för sextio år sen. Ja, faktiskt rusade. Som liten grabb såg den som skriver detta ofta hur Lidköpingståget och Kinnekulletåget kappkörde för att hinna först till bommarna och signalerna vid infarten till bangården, vid den tiden Europas (eller världens?) största smalspåriga järnvägsstation. Lokförarna kunde få ögonkontakt tvärs över Uddetorps gärden, där spåren närmade sig varandra för att sen bli parallella vid Hindsboövergången. Loken frustade ut vit ånga, visselpiporna skrek, och det var en lust och glädje att se't och höra't.

Men så lades Kinnekullebanans spår om och tog en sväng norr om Viktoriasjön i stället. (Första tåget där gick 1 oktober 1912, upplyser lokförare Rudolf Boström.) Man slapp därigenom vända loket. Och då blev järnvägsbanken ledig ända från Härlundagatan upp till "Lastens bana", d.v.s. Syndens vägs "omvändelse". Banken blev ju spårig på tvären, efter slipers som tagits bort, men godtogs i alla fall som gång- och cykelstig.

Felskickade oxlar allétråd

Så hände något. Jag visste att trädgårdsmästare Enok Rosen hade haft att göra med Skogsbrynsallens tillkomst. Rosen bor i Nyköping numera, har passerat 80-årsstrecket men är alltjämt pigg. Vårt telefonsamtal ledde till denna historieskrivning, förmedlad per brev, och det han skrev saknar ju inte poänger:

— Jag började arrendera Trädgårdsföreningen (Stadsträdgården) 1913, skriver han och fortsätter:

— Med två man, kommunalanställda, till hjälp fick jag ta hand om och röja upp först och främst Trädgårdsföreningen, Surbrunnsallen, Olins gränd, som kom till då, Viktoriasjöområdet samt i någon mån Botan (kolossalt omtvistat ämne) och gatuträden. Någon gång 1914-15 kom en vagnslast stamoxel fel till Axvall (det saknades mottagare). Skara stad blev erbjuden köpa partiet för fraktutlägget. Dessa fick jag ta hand om och plantera vid gamla järnvägsbanken från Hindsbogatan till Lidköpingsvägen. Vid denna tid plan-

Redaktör E. G. Torgny trafikerade ofta och gärna "Syndens väg", som han emellertid döpte om till Skogsbrynspromenaden. Här i kortbyxor och sandaler, stigande på cykeln bakifrån som många gjorde på hans tid.

terades också granarna kring reningsverket som just då blivit färdigt.

Oxelträden var illa åtgångna med torra rotklumpar, varför de flesta dog redan på min tid. Då rann det mig i sinnet att fortsätta planteringen efter "Syndens väg" med björkar som det fanns gott om i dikeskanter och skogskärr. Men det blev svårare än jag räknat med. Vi tog dem tidigt om våren och planterade omedelbart. Det var fel tid, har jag kommit underfund med sedan. Björk skall planteras och beskäras efter midsommar, juli—augusti. Dessutom roade sig ungdomarna som skulle ut till Skogsbrynet med att dra opp de orotade plantorna. Det blev alltså rätt så omständligt, men vi var envisa och höll på och fyllde i luckorna. Plantorna kostade ingenting. Dem tog vi på stans marker. Björkallén vid vägen till Skogsbrynet är således äldre än jag trodde. 1916-18, skulle jag hålla för troligt.

Vilket år?

Detta skrev alltså Enok Rosen. Men den ene av hans båda medhjälpare, numera mätaravläsare Gösta Svensson, håller inte med om tidpunkten. Han hade 1925 just börjat i stans jobb, och då var björkplanteringen något av det första han fick vara med om. Björkplantorna som togs i stadens marker och forslades hem på cykel sattes samma år eller 1926.

Jaha, vilket år var det? Kan någon slita tvisten?

Hur som helst med årtalet, björkallan blev från början starkt förknippad med sommarserveringen Skogsbrynet, som kom till 1923, och då också med Excelsiorrörelsen och dess stiftare, min fader, redaktör E. G. Torgny. Han var från början aktivt verksam för den vackra alléns bevarande.

Men mera om Skogsbrynet i särskild artikel.

Teglaskolan
en mer än 50-årig skolepok

Lennart Rydbom

Så har då gamla Teglaskolan gått i graven. Under årens lopp har skolan slussat igenom tiotusentals elever. Förhoppningsvis har de flesta positiva minnen från sin högstadietid på Tegla.

Teglaskolan stod fullt ut redo att ta emot sina elever hösten 1964. Tidigare var eleverna bl.a. provisoriskt placerade i vilanbyggnaden vid Skarahov och vid Åkersberg på Vallgatan.

Ett helt nytt skolsystem tog sin början med grundskolereformen 1962. Under de första åren avvecklades samtidigt realskolan succesivt, och lärare flyttade över till Tegla.

Stora förändringar skapar tveksamheter. Det fanns de som inte såg det nya högstadiet som enbart bra. Man gjorde jämförelser med realskolan, vilket knappast var relevant. För nu gällde att alla elever skulle gå sina tre högstadieår i skolan. En ny skolverksamhet trädde i kraft.

Det vore en överdrift påstå att de första åren var lätta. Spännande att få ta en splitter ny skola i bruk. Men mödosamt att få skolan organisatoriskt och pedagogiskt fungera på ett bra sätt. Eleverna var alldeles för många och lärarbristen stor. Allt var ju så nytt.

Åke Sjöberg var rektor från skolstarten. Han bidrog starkt till att Teglaskolan fick en positiv utveckling. Han var rektor och tillika skolchef och blev senare skoldirektör i Skara.

Allt efter som tiden gick förbättrades rutinerna och skolan blev en väl fungerande arbetsplats.

Vad finns att minnas från de första åren. Vi hade morgonsamlingar. Dessa sändes från rektorsexpeditionen ut i klassrummens högtalare. Profana sådana men även deltagande av präster.

Du-reformen genomfördes i Sverige 1966. Jag kan inte minnas att den reformen medförde några problem för skolans del. Även om det förmodligen fanns de som var rädda att respekten för läraren skulle minska. Minskad respekt hade inte med du-reformen att göra.

Så var det där med rökningen. Rökruta för eleverna infördes i en av gårdarna mellan två flyglar. Åtgärden infördes för att hindra nedsölande av toaletter och andra utrymmen, som tidvis såg bedrövliga ut.

I lärarrummet röktes det. Vissa tog till och med rökdonen med sig när konferenser hölls i ett klassrum. Som inbiten piprökare bidrog jag i hög grad själv till föroreningen. Efter några år blev det särskilt rökrum i personalavdelningen och rökrutan kom att avskaffas senare. Det var då det. Nu, som alla vet, råder det rökförbud sedan flera år. Tack och lov för det.

Många nya läroplaner har sett dagens ljus genom åren och betygsystem har ändrats. Det fördjupar jag mig inte i. Men en reform vill jag dock nämna. 1968 års läroplan. Då avskaffades nämligen linjevalet till åk. 9 i grundskolan, anpassad till den nya gymnasiereformen 1970. Den tidigare indelningen av treåriga teoretiska linjer, tvåårig fackskola och yrkeslinjer försvann. Den gamla studentexamen avskaffades. 1972 stod Katedralskolan, den nya gymnasieskolan, färdig i Skara och den nya gymnasieskolan och grundskolan kunde sjösättas.

Nu stod läroverket i centrum tomt. Som nämnts hade Tegla överfullt av elever. Åk 7 flyttades till läroverket som medförde att vi lärare fick förflytta oss mellan skolorna för att hålla lektioner. Bra motion.

Gamla läroverket kom att heta Djäkneskolan, som det senare officiellt kom att döpas till och blev ett eget högstadium 1990.

I början av 1970-talet blev Roland Arlehov rektor på Teglaskolan och Djäkneskolan. Han hade en lång rektorstid fram till sin bortgång 1996. Naturligtvis satte han en stark prägel på skolan under så lång tids ledarskap. Utmärkande var stor frihet för lärare att inom läroplanens ram utforma sin egen undervisning.

Något år senare blev Urban Lergård rektor. Han var tidigare under många år lärare på skolan.

På Teglaskolan skyndade vi långsamt vill jag mena. Inte så att vi var emot alla nya ideèr. Men vi var eftertänksamma.

Många lärare och medarbetare var skolan trogna under många år. Ofta fram till pensioneringen. Det skapade kontinuitet och trygghet för alla. Man kan säga att det skapades en "teglaanda".

En stor förändring skedde med kommunaliseringen 1989. Från att lärare varit statligt avlönade kom nu lönen via kommunen. Samtidigt togs vissa tidigare statliga förmåner bort.

Länskolenämnderna som tillsynsmyndighet avskaffades.

En renovering genomfördes med början i slutet av 1970-talet. Den s.k. språkflygeln närmast Botan byggdes samman med huvudbyggnaden. Själva Teglahallen kom att renoveras med ett nytt golv bland annat. Under byggnadstiden flyttades delar av undervisningen till provisoriska baracker som placerades på gräsmattan mot Viktoriagården. Det finns nog elever som minns detta.

Det finns förstås mycket att minnas. Olika projekt för eleverna anordnades förstås. Kinnekulleresan var ett sådant som blev tradition.

Eleverna hade discodans i Teglahallen årligen, som anordnades av elevrådet. Då var det fullt ös. Förutom traditionella firanden som Lucia osv. så blev Rock-teachers ett populärt inslag varje år. Personalen uppförde ett musikaliskt spex för elever och föräldrar, som jag tror mottogs med stor entusiasm. Under 1990-talet kördes Rock-teachers i samverkan med Djäkneskolan, som då var ett eget högstadium. Vi spelade i Djäkneskolans gymnastiksal, Katedralskolans aula, ja till och med i folkets park, Focus.

Många kanske tror att när man går tillbaka så här i tiden var skolsituationen formell, stel och humorlös. Så var inte fallet. Kollegor kunde skoja friskt med varandra, även med elevernas medverkan.

Ibland kommer gamla elever fram till mig på stan och pratar gamla skolminnen. En del faktiskt själva pensionärer. Då värms hjärtat hos en gammal skolfux. Tänk vad tiden går.

En skola är en komplex arbetsplats. Skolledning, personal och elever ska känna samhörighet och dra åt samma håll för att allt ska fungera. Själv har jag glada minnen från mina år på Teglaskolan och minns att ett gott kamratskap rådde.

Så går då Teglaskolan ur tiden. Byggnaderna är kanske inget att sörja över att de försvinner. De har väl gjort sitt. Det viktiga är att skolan ger kunskap i en positiv atmosfär. Det bästa vad Teglaskolan kan ha bidragit med under sina dryga 50 år önskar jag den nya Viktoriaskolan i framtiden.

Uno och hans julkort

Mats Boman

Del två i serien om Uno Bohmans julkort handlar om åren 1986 och 1987. Man ser fortfarande att den karakteristiska stilen inte har satt sig helt ännu, inte minst i det från 1986. Detta julkortet skiljer sig från de andra då illustrationen är begränsad till en elliptisk form och fyller således inte hela vykortet. En stil som aldrig upprepades. Den obligatoriska månen finns där, tillsammans med en tomte, några hästar och en katt.

Året efter, 1987, fortsätter i en snarlik stil där bilden ramas in av en stigbygel. Om det var menat som en begränsning från början som sedan kom att utökas till att fylla hela bilden eller inte, är oklart. Vi vet däremot att från och med detta julkortet kommer illustrationen alltid att täcka hela ytan. Motivet är återigen en tomte som vakar över folk och få och tillser att julefrid råder i midvinternatten.

Skara Lisa- Hälsobrunnen i Skara

Barbro Olofsson

Hälsobrunnen Skara Lisa anlades 1740 av tullinspektören Herman Zetrén. Trehundra steg från den dåvarande västra porten vid vägen mot Händene-Lidköping. Han grävde ner en tunna i källan och lät stensätta med Kinnekullekalksten och byggde sedan ett litet hus över.

Skaras borgmästare Northman anmodade doktor Brodd att undersöka kvaliteten. Han fann att det var mycket bra vatten för en hälsobrunn. I utlåtandet framhålls att vattnet är lättdrucket, så att man med nöje kan dricka en kanna.

Enligt en undertecknad analys, som genomfördes av Kemiska Stationen i Skara, var vattnets sammansättning och järnhalt nästan densamma som i Lundsbrunn.

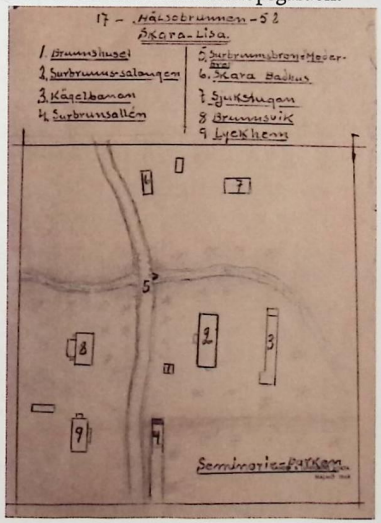
Surbrunnen blev ett område dit man kom för att dricka hälsosamt vatten, bada, motionera, äta gott och umgås. Där fanns två bostadsfastigheter, sjukstuga, badhus, kägelbana och en brunnssalong. Det kostade en daler att dricka brunn. Kassaboken från 1700-talet finns bevarad i Skara Gilles arkiv. Där finns namnen på dåtidens förnäma skarabor men också tillresta. Det beskrivs i dåtidens göteborgska tidningar och tidskrifter som en av landets bästa Hälsobrunnar.

Axel Dahlberg, direktör på Skara Tidningen, tillika dotterson till Skaras förste badmästare har berättat om sin morfar. Han bodde enligt Kyrkboken i Surbrunns Badhus. På ålderns höst bodde badmästaren J.A. Pettersson med sin hustru i en lägenhet på den Mellgrenska tomten på Klostergatan.

Kurorten Lundsbrunn blev mer populär några år eftersom vattnet där var klarare men 1881 återöppnades Skara Hälsobrunn. Surbrunnssalongen användes bland annat för Teaterföreningens föreställningar.

Lantmannaskolan använde Brunnssalongen som lektionssal 1895-1904. Brunnshuset och Brunnssalongen togs bort 1905 respektive 1908.

1909 anlades Skaras första tennisbana på platsen. Skara Sjukhus fanns kvar ända tills Malmgården byggdes. Bostadsfastigheterna Brunnsvik och Lyckhem finns kvar på västra sidan om Malmgatan liksom den donerade allén utanför nuvarande biskopsgården.

Trestena - Sveriges enda kvinnliga fideikommiss.

Bengt O.T. Sjögren

För exakt etthundra år sedan avled i Skara en gammal dam, Anna-Nora Mannerfelt, bosatt i det Muhrska huset som ännu finns kvar i hörnet av Gunnar Wennerbergs- och Hindsbogatan. Hon var den sista innehavaren av Trestena fideikommiss, det enda i Sverige, som bara fick innehas av kvinnor. Orsaken till detta är en sällsam och delvis tragisk historia

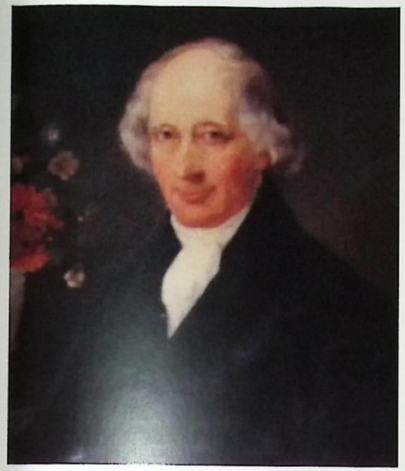
Det började med en ungdomsförälskelse mellan den unge Georg Wilhelm Fock (1727-1808) och Anne-Charlotte Kruse (1729-95). Men de fick aldrig varandra. I stället gifte sig Anne-Charlotte 1750 med Fredrik Ulrik von Essen på Kavlås. Det blev i stället hennes dotter Anna Margareta (1752-1832) som 1777 gifte sig med den tjugofem år äldre Georg Wilhelm Fock, sist regementschef för Västgöta regemente och generallöjtnant. Äktenskapet blev allt annat än lyckligt. Den stora åldersskillnaden mellan makarna kan även ha spelat in. En dotter Anne-Charlotte föddes 1788 och två år senare sonen Hans.

Enligt en gammal familjetradition ansågs general Fock bara vara far till dottern men inte till sonen, och av den anledningen gör han säteriet Trestena som han köpt 1790, till ett fideikommiss, som bara kvinnor kan inneha. Genom tre förordnanden av 1794, 1804 och 1808, alla daterade på Götala, som var Focks tjänsteboställe, regleras arvsföljden. Bara ett halvår efter det att den sista urkunden skrivits dör Fock på Götala. Det dröjde sedan två år innan änkan, som först erhöll fideikommisset, gifte om sig med sin ungdomskärlek greve Claes Erik Sparre som därtill var hennes mors kusin. Sedan grevinnan Sparre avlidit 1832 blev hennes och Focks dotter Anne-Charlotte (1788-1849) ny fideikommissarie. Hon var gift med ryttmästaren Johan Gustaf Granfelt från Dal (1772-1854) och fick med honom nio barn. Äldst var deras dotter Anna Margareta (1813-1884), som 1838 gifte sig med överstelöjtnanten Gustaf Wolter Mannerfelt (1798-1867).

Deras äldsta dotter Anna Eleonora (Anna-Nora), född 1839 på Rosendal i Södra Vånga, tillträdde 1884 efter sin mor Trestena. Hon var liksom sina föräldrar starkt påverkad av den västgötska väckelsefromheten, vilket resulterade i att hon åren 1873-74 var diakonisselev på Ersta. Hennes brev hem till modern utgavs 1951 av en släkting, Anne-Margrete Murray, och innehåller värdefulla tidsbilder både från Ersta och från Trestena.

Under sina drygt trettio år på Trestena hade Anna-Nora vid sin sida sin ogifte bror disponenten Axel Mannerfelt som förvaltade egendomen åt henne. Redan i ett tidigt testamente 1902 ger hon honom hela gården då hon anser att fideikommisset måste upplösas efter henne. Vad som tärde på godsets ekonomi var Hornborgasjöns sänkning. Man brukade säga att det på Trestena var gott om rum men ont om kontanter.

Sommaren 1916 skrevs 24/7 ett köpeavtal mellan Sven Ekström, Varvboholm, och G.J. Pettersson, Ekgården, Härlunda, om försäljning till dem av Trestena. Det enda som togs

Generallöjtnant Georg Wilhelm Fock (1727-1808) Bild av tavla på Kråks.

undan var hemmanet Stora Broke vid Flian. Hösten 1916 gav Kungl.Maj:t 13/10 tillstånd till försäljningen. Normalt brukade man sedan bilda ett s.k. fideikommisskapital av köpesumman, men detta kunde inte genomföras, då bara drygt 100.000 kr återstod av köpeskillingen sedan sjösänkningen tagit resten. Enligt en släkting delades pengarna ut till dem som var arvsberättigade efter Anna-Nora Mannerfelt.

Herrgårdshuset på Trestena uppges ha varit från 1500-talet. Det beboddes på sin tid av skådespelaren Per Oscarsson, men brann sedan ned. Säreget nog omkom sedan Oscarsson vid en liknande brand strax intill.

Om general Focks starka känslor inför händelserna i sitt liv vittnar hans ord i stiftelseurkunden: "Jag har flere sorger och motgångar utstått. Det har gjort min förundran att jag dem öfverlefva kunnat. De torde ångra sig som mig bedröfvat».

Anna-Nora Mannerfelt dog i Skara 2/1 1917. Den 8/1 hölls jordfästningen i Skara domkyrka, där domprosten Edvard Wermcrantz talade över Psalt. 18, "Herren min Gud gör mörkret ljust". Kistan fördes sedan till familjegraven på Bjärklunda kyrkogård, som ända sedan Focks tid har mottagit bortgångna familjemedlemmars stoft.

Källor:
Otryckta:
Landsarkivet i Göteborg: Skara rådhusrätt F 11:19, bouppteckning efter Anna-Nora Mannerfelt.
Västergötlands museum,,Skara:
Mannerfelt, Måns: Gården vid de tre stenarna. Otryckt manus.
Tryckta:
Kocken, Carl Thorsten: Kungl. Västgöta regemente. Personhistoria 1724-1927. Sthlm 1948, nytryck 2014.
Mannerfelt,, Otto: Vardagslivet på Trestena. Sthlm 1929. ur: Fataburen 1929.
Murray, Anne-Margrete: Anna-Nora Mannerfelt och Ersta. Sthlm (tr. Malung) 1951.
Schiller, Harald: Vännerna. En roman om den Sergelska kretsen på Dagsnäs. Sthlm 1938.

Hospitalsgården Skara - en kort historik

Stig Karlsson

Skara Hospital har troligen medeltida anor. Inrättningen som fanns söder om Skara, lär vara nämnd första gången i Biskop Brynolfs stadga år 1281. Detta var en inrättning för fattiga, spetälska och psykiskt sjuka, belägen strax intill nuvarande Scan. Fram till 1832 var området en egen församling, Skara Hospitalsförsamling, med egen kyrka och kyrkogård, ett annex till Skara Stadsförsamling.

Efter att vårdverksamheten bedrivits i några mindre byggnader byggdes år 1735 en särskild byggnad i två våningar med elva rum i varje våning. I fyra utav rummen fanns särskilda avskärmningar för svårt sjuka.

Finansieringen av verksamheten skedde med hjälp av tiondeskatt men framför allt genom avkastning från det egna jordbruket samt ett antal gårdar och kvarnar som var anslagna till Hospitalet. Bl.a två gårdar i Vadsbo, tre gårdar på Kålland och i Skaraområdet Tveta gård, Nabben i Händene samt Björsgården och en trädgårdsanläggning, båda i Varnhem.

Bland kvarnar som tillhörde verksamheten nämns Bille kvarn i Varnhem och Hospitalskvarn i Marum.

Dessutom fanns ett antal s.k. "bedjare" som hade till uppgift att gå omkring för att tigga pengar till verksamheten.

År 1832 fattades beslut om nedläggning av Skara Hospital och av c:a 50 patienter kunde en del placeras lokalt i hemmen, men c:a 30 patienter överflyttades till Vadstena per båt över Vänern, genom Göta kanal och vidare över Vättern. Detta om hospitalsverksamheten kan man läsa i boken "Skara Hospital" av Sanfrid Welin.

Verksamheten på Hospitalsgården fortsatte nu enbart som jordbruk och kronan blev såsmåningom ägare.

Efter vårdverksamhetens avveckling blev jordbruksdriften tillgänglig för externa brukare. Husförhörslängderna uppger arrendatorer från 1834 och framåt till andra halvan av 1900-talet.

Bland arrendatorer fanns t.ex. sekreterare N. J. Fägersten, Gustav Warlund, kronolänsman Per Bergmansson, godsägare Nils Anton Hasselskog, brukspatron Karl Petter Lagergren, Gustav Jansson, brukspatron Herlenius, major Filip Walker Westfeldt, Knut Påhlman, Simeon Johansson och häradsdomare Sven Johan Wennerstedt.

Strax intill fanns en mindre gård som enligt jordeboken hette Lilla Hospitalsgården.

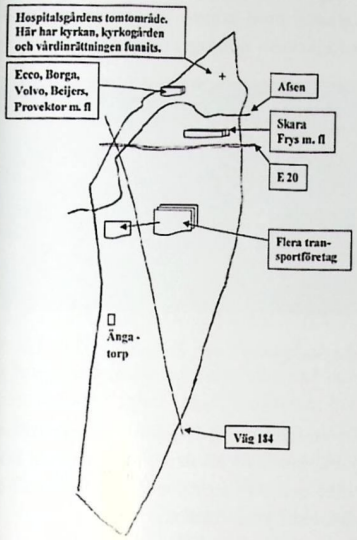
Denna gård var inlagd under hospitalet och hela anläggningen kom att heta Hospitalsgården.

Kyrkan köptes av postmästare J F Wettergren för 200 riksdaler och revs 1852.

Arrendatorn Fägersten köpte den stora kvarvarande vårdbyggnaden. Den revs och materialet användes vid tillbyggnad av Veterinärinrättningen i Skara år 1862.

En ny huvudbyggnad uppfördes omkring 1860 och ekonomibyggnaderna år 1917.

Enligt en arealmätning från Lantmäteriet år 1892 anges gårdens totala areal till 207 ha.

Ägofiguren som ses här är avritad efter en karta från 1796. Den visar en lång smal figur i nordsydlig riktning.

Dagens byggnationer och vägar är inritade utan anspråk på exakt precision.

I norra spetsen finns tomtplats med ekonomibyggnaderna och sedan sträckte sig den odlade marken söderut, över dagens stora industri- och företagsområde med bl.a Ecco, Borga Plåt, Provector, Volvo, Beijers m.fl., över Afsen, passerar Skara Frys med flera företag. Vidare över E-20, länsväg 184 och söder ut där gårdens skogsmark tar vid i riktning mot Härlunda

Där de stora åkerianläggningarna finns idag har legat 6 dagsverkstorp som tillhört gården. Av dessa torp finns kvar idag fastigheterna Ängatorp och Hästhagen.

Efter att stora vårdbyggnaden rivits byggdes en ny, vacker huvudbyggnad för lantbrukets räkning.

Hospitalsgården huvudbyggnad fr. 1860-talet. Revs på 1980-talet Foto: VG:s museum, bildarkiv

Nu var Domänstyrelsen ägare och arrendator 1942 var Sven Johan Wennerstedt.

Enligt Skara Tidning drabbades ladugården av två eldsvådor åren 1949 och 1951.

Den första branden 15 nov 1949 trodde man orsakats av fuktig halm som hade självantänt. Man lyckades begränsa elden och endast en del av byggnaden brann upp.

Andra gången 12 jan 1951 var mera dramatisk. Hela byggnaden med fjolårets gröda brann upp. Djurbesättningen på 40 kor, 4 hästar och ett antal svin kunde dessbättre räddas. Denna brand trodde man uppkommit på grund av elfel på en motor.

Under årens lopp har flera avstyckningar av området gjorts med nya ägare och ägofigurer. Gårdens jordbrukshistoria är definitivt avslutad på grund av stadens naturliga expansion. Själva tomtområdet har däremot legat i vila ett antal år.

En relief av bronsmaterial uppsattes år 2005 med de olika byggnaderna utmärkta. Denna relief var tillverkad av konstnärinnan Vanja Nones Håkansson.

Detta bronsmaterial var tydligen begärligt eftersom det försvann spårlöst år 2008.

Rester efter bronsreliefen. Foto: SK

Vad som återstår idag är själva tomtplatsen med ladugård och magasin plus ett område intill som är avsett för ytterligare byggnation. Ägare under senare tid har varit Scan för eventuell expansion. Dessa planer har inte genomförts.
Området med byggnader ägs idag av företaget Hospitalsgårdens Industripark AB, ett byggnadsbolag som specialiserat sig på produktion av bland annat stålhallar.

Trots en omfattande förändring av tomtområdet har platsen för kyrkan lämnats orörd m ett fornminne enl. RAÄ

Platsen för kyrkan fram till 1852. I bakgrunden ses f.d. magasinsbyggnaden. Foto: SK

Ragnar Sigsjö genomförde en utgrävning 1968 - 70 och fann en hel del bevis på den historiska beskrivningen av platsen.
Ekonomibyggnaderna har renoverats och ladugården utgör i dag en mycket fin företagslokal med kontor på övervåningen och produktions- och lagerlokal i undervåningen.

Hospitalsgården i dag Foto: SK

En mycket fin genomförd renovering som har lämnat kvar lokalerna som en profil i området och som fortfarande associerar till den historiska jordbruksbakgrunden.

Källhänvisning:
Skara Hospitalsförsamlings arkiv
Sv. Lantmäteriet: Kartmaterial
Arkiv Digital: Jordeboken, husförslängder.
Ragnar Sigsjö: Rapport från utgrävn. 1968
A.Berglund: Arkeologisk utredning 2010
Sanfrid Welin: Skara Hospital
Peter Johansson: Hospitalsgårdens Industripark AB
Skara Tidning 1949 och 1951
Västergötlands Muséum: Fördjupad översiktsplan 2012

Kaplansgatan

Några fundror om en gatas namn
av domkyrkokaplan Per Larsson

"Privat" präst. Korsordsrutans två ord följdes av sex tomma rutor. De sex bokstäverna var K A P L A N.
Kaplansgatan i Skara har namn efter vad korsordet kallade "privat" präst, en kaplan. Ordet kaplan uttalas med betoning på andra a: kaplán. Att det handlar om en präst är alldeles korrekt. Däremot är det inte rätt att korsordet skrev "privat", för någons enskilda privata präst är inte en kaplan. En kaplan är en präst som har ett speciellt uppdrag i sin tjänst. Det kan också vara en präst som vid sidan av tjänsten har ett särskilt uppdrag. Det kan vara tillfälligt som präst för ett ungdomsläger, kanske en präst som är med på en körhelg – en kaplan. I den meningen privat får betyda enskild eller personlig blir det rätt. Men en präst är i sig själv aldrig privat utan Kyrkans.
Jag som skriver denna artikel arbetar i Skara domkyrkoförsamling och domkyrka sedan 2004. Jag är i kyrkans organisation komminister. Det ordet betyder medarbetare till kyrkoherden. En kyrkoherde har alltid det ledande ansvaret i en församling och ett pastorat. I Skara pastorat är vi sex komministrar, varav tre i Skara domkyrkoförsamling. Här har jag titeln "domkyrkokaplan". Av det skälet fick jag uppdraget att skriva dessa rader om namnet Kaplansgatan.
Nästan alla av Sveriges tretton domkyrkor har en domkyrkokaplan. Vår uppgift hör naturligtvis till domkyrkan. På samma sätt som andra präster har ansvar för t ex konfirmandarbetet, eller för mötet med vuxna, har domkyrkokaplanen bl a ansvar för guds-

tjänstlivet i domkyrkan. Det handlar om söndagens och veckans gudstjänster i församlingen, men också gudstjänster som stiftet firar i domkyrkan. En domkyrka är också biskopens kyrka där diakoner och präster vigs till tjänst i Svenska Kyrkan. Biskopen firar också stiftshögtider och mindre gudstjänster knutna till stiftsledningen och biskopen. Därmed är en domkyrka också hela stiftets kyrka.
Utöver gudstjänstlivet kan en domkyrkokaplan också arbeta med utställningar. I Skara domkyrka har vi då och då utställningar, som då skall knyta an till kyrkorummet och trons liv. Senast var det en ikonmålare som ställde ut ikoner. I Skara domkyrka har de senaste åren arbetats med förnyelse av ljudanläggningen, en bildanläggning, förnyelse av informationshörnet och bokbordet. Tillsammans med domprosten har jag varit med i tankearbete och samtal om det arbetet.
Välkommen in i Skara domkyrka, inte bara ni från Kaplansgatan utan alla. Kanhända stöter du på en domkyrkokaplan i en gudstjänst, eller till vardags.

Lokala nyheter
Nära dig.
Ladda ner SKLT:s app
Download on the App Store
Google play
SKLT SKARABORGS LÄNS TIDNING

Slöjd-Detaljer
SKAPARLUST!
Vare sig du gillar att snickra, sy eller pyssla hittar du allt material för ditt projekt hos oss.
Slöjd-Detaljer
SKARA, AXVALLAGATAN 10. Vardagar 9.30-18.00. Lördag 10.00-14.00.

AUDIO VIDEO
SKARA
Marumsgatan 7 • 0511-34 74 90
Öppet: mån-fre 10-18, lör 10-14

Ska ni sälja-Passa på!
Mäkleri för bästa resultat
Skara Fastighetsbyrå
tel 0511-170 00
www.axells.nu

”För ro skull” – J G Thuns skissbok återfunnen

Sven-Olof Ask

Johan Gustaf Thun, var son till komminister Lars Thun i Husaby. Johan Gustaf föddes i Medelplana 1798. Student i Uppsala 1817, prästvigd 1821 och predikant i Händene 1826. Fick tjänsten som komminister i Husaby 1840, men begärde och fick kgl Maj:ts tillstånd att återlämna fullmakten. Kort därefter, 1843 dog han, endast 45 år – av ”slag” i Stommen Händene, där han bodde.

Vid 32 års ålder börjar han rita av kyrkor, herrgårdar, men även vardagsbilder från hemmet. Skissblocket som är litet till formatet (18x11 cm) kallar han ”För ro skull”. Den allra första skissen är daterad 25 juli 1830, och visar Varnhems kyrka, Himmelskällan med berget Billingen i bakgrunden. En lustig detalj i just denna bild är att en vandrare med rejäl hatt och vandringsstav, bärandes en rejäl säck under armen, råkar vandra förbi just som Thun gör sin skiss.

Totalt är det 51 blad i skissblocket. Motiven kommer från Skara med omnejd. Höjentorp, Tubbetorp, Brunsbo, Kungshuset på Axevalla hed samt kyrkorna i Eggby, Härlunda, Broddetorp. Även från Husaby och Skälvumstrakten finns några bilder. Fadern var som sagt komminister i Husaby. Från Mariestad finns en handfull bilder, bl a en helt unik teckning på Mariestad kronohäkte 1831. Utseendet på denna byggnad var tidigare helt okänt. Kronohäktet revs 1848 när fängelset i Mariestad byggdes. Men även orter långt från Skara finns med. Alingsås, Trollhättan, Vänersborg och flera platser i Dalsland. Bland de mer udda bilderna märks prästvigningen i Skara domkyrka år 1832 och en teckning på Napoleons boning på S:t Helena.

Skissblocket är intressant på grund av dess ålder och detaljrikedom. Fotograferingskonsten var ännu inte uppfunnen under de år som Thuns skissbok tillkom. Det var först 1839 som Daguerre uppfann kameran. Därför är skissblocket en viktig pusselbit för hembygdsforskningen, när nu tidigare okända miljöer lyfts fram ur glömskan.

Skissblocket har funnits i privat ägo sedan lång tid tillbaka, men har nu förvärvats och återfinns i handskriftssamlingen vid Stifts- och landsbiblioteket i Skara. Förvärvet möjliggjordes tack vare en donation av en privatperson.

Skiss- eller ritboken är nu utgiven i bokform. Samtliga teckningar återfinns, tillsammans med text som berättar om bilden. Här följer en förteckning över bilderna från Skara

Prästvigningen i Skara domkyrka 1832
Corps de logis å Tubbetorp
Eggby kyrka och skola
Höjentorp i Eggby socken 2 st
Varnhems klosterkyrka och Himmeskälla
Synnerby kyrka och prästgård
Händene kyrka och by
Härlunda kyrka och Pehr Thams gravsten
Götala herrgård
Panorama över Skarabygden
Kungshuset och flyglar, Axevalla hed
Axvall. Kungshuset, flyglarna och officersmässen

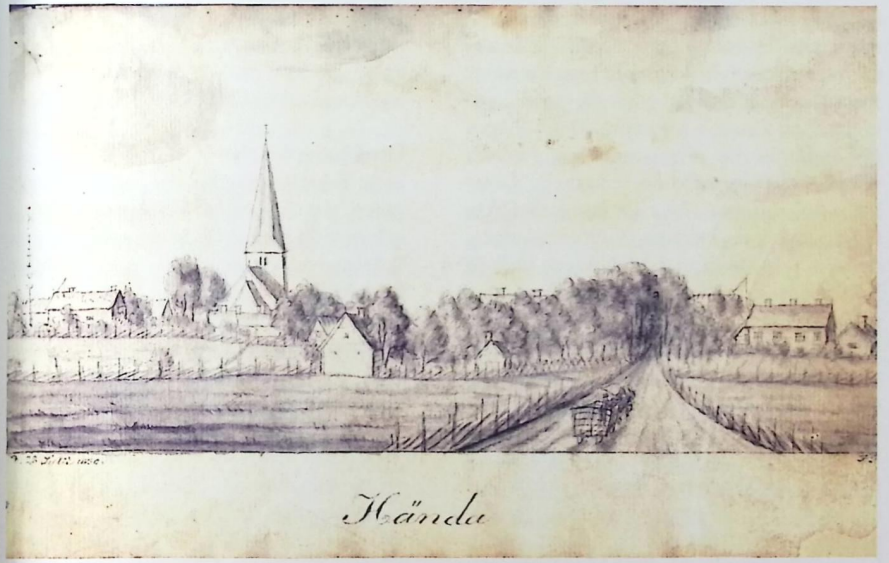
Biskop Sven Lundblad bodde på Brunsbo med sin familj år 1835 när Thun tecknade biskopssätet.

Utsigten från mitt salsfönster i Hända 1839 har Thun skrivit på denna teckning. På den tiden var tornen platta på Domkyrkan.

Klosters kyrka, Himmelskällan och Billingen d. 28 juli 1830 skriver Thun på denna vackra bild. En knalle med sin knallepåse gör bilden levande.

Hända (Händene) by den 28 julii 1830. I byn bodde Johan Gustaf Thun.

Skara konstförening 75 år 2017

Gunvor Jonsson

Bildandet av föreningen

Initiativet till att bilda en konstförening i Skara togs av bankkassören Erik Hjortén som ansåg att "nu skall vi helt enkelt ha en konstförening i den här stan", syftet med föreningen var att inom Skarabygden väcka och utveckla intresset för bildande konst. Den första styrelsen bestod av bankkassör Erik Hjortén, landsantikvarie Gunnar Ullenius, överläkare Jean Manfred (föreningens förste ordförande), häradshövding G Eksell, konservator Olle Hellström, teckningslärare G Ek, chefredaktör Helge Erneberg, målarmästare H Green, stadsarkitekt B Hök, doktor Sven Eldh, konstnär Frans Larsson och doktor Hugo Svensson. Konstföreningen samarbetade då med Föreningen God Konst i Göteborg. Den 19 april 1942 anordnades premiärutställningen med visning av västsvensk konst, sedermera "Göteborgs-koloristerna": Bl a Tor Bjurström, Åke Göransson, Ivan Ivarsson, Ragnar Sandberg och Erling Ärlingsson. Utställningen hölls på Västergötlands museum. Kulturskribent Gustaf Näsström såg till att Skara Konstförening fick en hel del uppmärksamhet i pressen med anledning av innehållet i premiärutställningen. Publiken däremot lär inte riktigt ha uppskattat Göteborgs-koloristerna med sina intensiva färger och ibland abstrakta motiv. Omkring 1500 personer besökte utställningen under tiden 19 april till 10 maj. De oljemålningar, akvareller och teckningar som då köptes för några hundralappar betingar i dag ett högt värde.

1949 bildades konstföreningen "De aderton" av bara kvinnor. Konservator Beda Westman var föreningens första ordförande. Föreningens avsikt var att köpa in konst för utlottning bland medlemmarna och att lära sig mer om konst. Man skrev till den tidens mest kända konstnärer såsom Carl Milles, Carl Eldh och Halmstadsgruppen för att höra sig för om inköp. Föreläsare inviterades för samtal om konst och till studiecirkeln "Bland konst och antikviteter. Föreningen upphörde i slutet av 50-talet. Föreningen hade kollektivt medlemskap i Skara konstförening. Under 70-talet hade Skara Konstförening över 700 medlemmar delvis beroende på att flera arbetsplatsföreningar lades ned.

Medlemsantalet i dag håller sig omkring 350.

Utställningslokaler

Skara Konstförening har inte haft något eget galleri, utställningar har tillfälligt anordnats i många olika lokaler. De första utställningarna ägde rum på Västergötlands museum. Sedan har lokalerna skiftat.

Det finns uppgifter om utställningar i "Lilla Galleriet" som troligen låg där sparbankshuset i dag ligger. Andra tillfälliga lokaler har varit: Seminariet, Tvärgatans södra sida, Järnvägshotellet, Teaterhuset, Stadshotellet, Nya konsthallen (Klostergatan 7), Smedjan (vid veterinärinrättningen). Götala Herrgård och Skara Konsthall (Vallgatan).

Efter att i många år ha fört en ambulerande tillvaro, kunde Skara Konstförening den 9 september 1973 hålla sin första vernissage i permanenta lokaler i Bladhska huset (Skolgatan 1) Två rum på andra våningen hade restaurerats för konstföreningens räkning. Tidigare hade rummen varit bostad och ateljé för skarakonstnären Frans Larson. Det blev helt naturligt att man visade just hans verk på premiärutställningen i Bladhska huset, där han bott och verkat.

1982 flyttade turistbyrån till Bladhska huset och då fick konstföreningen visa sina utställningar på "Kulturlagret", (Skolgatan 3) eller Nya biblioteket. Under en tioårsperiod tillhandahöll även Sparbanken en lokal för utställningar.

2001 upplät Skara kommun en lokal på Tvärgatan 4, där konstföreningen delade utställningsverksamhet med kommunen. 2010 flyttade turistbyrån in i gamla biblioteket och konstföreningen kom tillbaka till Bladhska huset igen, under samma villkor som på Tvärgatan 4, den här gången på bottenvåningen, som blivit ett ljust och trevligt galleri som uppskattas av både utställare och besökare.

Styrelsen 2017. Bakre raden fr.v: Bo Jonsson, Gun Svan-Ohlsson, Britt-Marie Kling och Erik Gustafsson
Främre raden fr.v: Johan Carlberg, Britte Lindgren, Gull-Britt Alexanderson och Helene Andersson

Verksamheten under åren

Sedan bildandet av föreningen har sex utställningar anordnats årligen och konstverk har köpts in för att lottas ut bland medlemmarna. Skara Konstförening har sedan 1973 varit ansluten till Sveriges Konstföreningars Riksförbund. Konstbildning är en av förbundets huvuduppgifter.

Många skarabor har genom engagemang och ideellt arbete ansvarat för att Skara konstförening har varit levande och fortsatt sin verksamhet under åren. Jean Manfred, Eva Åsbrink, Åke Borg, Maina Alm, Olle Pettersson och Kerstin Junggren har varit ordförande. Den sistnämnda under hela 16 år.

Arbetet i dag

Många välkända och uppskattade konstnärer har visat sina verk i Skara konstförenings regi. Idag finns det oändligt många sätt att uttrycka sig på och därför har utställningarna haft stor variation, alltid med ambitionen att de skall vara av god kvalitet.

Nämnas kan några av de utställningar som

varit särskilt välbesökta och med gott försäljningsresultat under den närmaste tiden: Henrik Allert, Wanja Nones Håkansson, Marilyn Hamilton Gierow, Martin Hansson, Torbjörn Nolkrantz, Madelene Pyk.
En modernisering av rutinerna inom föreningen har genomförts. En hemsida har skapats där medlemmar och andra intresserade kan hämta information eller kontakta föreningen. Programmet har fått en attraktivare utformning och trycks nu i flerfärgstryck.
Konstresor har möjliggjorts genom samarbete med Varabygdens konstförening.
Gull-Britt Alexanderson är ordförande sedan 2011.
Övriga styrelseledamöter: Helene Andersson, sekreterare, Erik Gustafsson, kassör, Johan Karlberg, Bo Jonsson, Gun Svahn-Olsson, Britte Lindegren, Britt-Marie Kling.

Utmärkelser vid nationalfirandet den 6 juni 2017

Ordföranden i Skara konstförening Gull-Britt Alexanderson fick utmärkelse från Uno Bohmans minnesfond för "särskilda insatser inom och för Skara stads kultur-och föreningsliv, samt för bevarande av dess traditioner och historia".
Motivering: Att driva en 75-årig förening framåt i tiden med bibehållen utveckling och vitalitet, kräver sin kvinna. Med stort personligt engagemang och arbete är vi säkra på att föreningen har en lång framtid för sig i samma anda. För denna insats anser vi Gull-Britt vara en mycket värdig mottagare av stipendium från Uno Bohmans minnesfond och hoppas att det sporrar till framtida insatser.
Ledamoten i Skara konstförening Johan Carlberg tilldelas Skara kommuns kulturstipendium med motiveringen att han är en mångfacetterad konstnär som ofta öppnar upp sin ateljé för allmänheten. Med stor sakkunnighet och entusiasm vägleder han besökarna i konstnärliga tekniker och grafiska metoder. Han är lokalt förankrad och visar ett stort engagemang för det lokala kulturlivet.

Jubileumsmiddag

Den 19 april 2017 firade Skara Konstförening sitt 75-årsjubileum med middag på Jula Hotell.
Ett 60-tal gäster bestående av medlemmar i föreningen samt Laila Skantz och Lars Lundgren, representanter från kulturförvaltningen i Skara kommun, Erik Gustafson från Sveriges Konstföreningar Skaraborg, samt Rolf Malm och Inger Agnemark från konstföreningarna i Lidköping resp Varabygden, uppvaktade föreningen med tal, blommor, böcker och diplom från Sveriges Konstföreningars Riksförbund.
Kvällen började med mingel då eleverna Matilda Alexanderson och Hedda Göransson från utbildningen vid Music and Production (MoP) i Skara spelade och sjöng. Middagen inleddes med att ordföranden Gull-Britt Alexanderson gav en tillbakablick i Skara Konstförenings historia från bildandet 1942 till hur föreningen arbetar idag. Skara Konstförenings allra första utställning visade verk av Göteborgskoloristerna. Av en slump hittades utställningskatalogen från den utställningen och den finns nu bevarad hos föreningen.
Kvällen avslutades med en mycket uppskattad föreläsning med Ida Gudmundsson, konstpedagog på Göteborgs konstmuseum och själv konstnär. Som anknytning till konstföreningens första utställning presenterade Ida, i ord och bild, några av de mest välkända konstnärerna bland Göteborgskoloristerna. Hon hade också lyckats hitta tidningsreferat från den första utställningen som Skara Konstförening arrangerade 1942 och som då väckte stor uppmärksamhet. Inspirerad av målningarna läste Ida lyrik av Gunnar Ekelöf och sjöng och spelade musik av Evert Taube.

Grannar på Solbacken

Ingemar Johlander

Nedanstående artikel och uppgifter grundar sig dels på anteckningar av, dels på intervju med Ingemar Johlander. Materialet är sammanställt av Erik Sånnek.

Ingemar Johlander är född 1923 och har vuxit upp och gått i skola i Skara. Efter studentexamen 1942 gjorde han värnplikten vid signalregementet S1 i Stockholm. Han utbildade sig till lärare på seminariet i Uppsala 1944-46. Som färdigutbildad återvände han till Skara som extralärare under ett år. Därefter tjänstgjorde han som folkskollärare i Malmbäck och Vessigebro under vardera ett år. Efter dessa två år blev han av rektor Holmstedt ombedd att söka tjänst i Skara. Mellan åren 1949-88 tjänstgjorde han i Skara inom realskolan, så länge den fanns, och därefter på högstadiet.

Brinkagatan

Brinkagatan 3 (Poppeln 4). Ingemar Johlander tillbringade sina första år på Brinkagatan 3, även benämnd "Villa Bo". Fastigheten ligger på södra sidan av Brinkagatan. Byggnaden uppfördes i början av 1910-talet av akitekten Hjalmar Tessing. Föräldrarna, sergeanten Johan Adolf (f. 1889, d. 1976) och Ester Lovisa Elisabet (f. 1887, d. 1946), ägde huset tillsammans med Ingemars mormor. Ingemars äldsta syster, Hjördis Ingrid Anna-Lisa (f. 1925), bodde också här liksom Ingemars mormor Lovisa Hassellöf (f. 1859) och moster Anna Hassellöf (f. 1890). När Johlanders flyttat bodde lektor Herman Wingquist (f. 1873) och hans hustru Tekla Wingquist (f. 1881) på fastigheten.

Brinkagatan 5 (Poppeln 9), beboddes av redaktören för Skaraborgs Läns Tidning Erik Gustaf Torgny (f. 1859) och hans hustru Henrietta (f. 1867) samt barnen Einar (f.1893, kamrer), Leo (f. 1899, redaktör) och Edith (f. 1903). Erik var också delägare av tidningen tillsammans med Ernst Dahlberg.
Inom parentes kan nämnas att man vintertid kunde se Erik Gustaf Torgny i sandaler.

Brinkagatan 7 (Poppeln 8) beboddes av en familj Lundin. Fastigheten bebyggdes när Ingemar var barn. Innan denna fastighet och fastigheten intill, Brinkagatan 9, bebyggdes brukade barnen i grannskapet åka skidor i backen ner mot bäcken Drysan. Fastigheterna var avstyckningar från handelsträdgården, Brinkagatan 6.

inkagatan 9 (Poppeln 7). Fastigheten upp-des av Erik Almlöf (f. 1896), som var jord-rukskonsulent och dikningsexpert vad avser äckdikning. Han bodde där med sin hustru Ragny (f. 1898) och barnen John Erik (f. 1926), Karl Olof (f. 1929) och Inga.

Brinkagatan 2 (Boken 38), på norra sidan av gatan, är bebyggd med flera bostadshus. Bland boende på fastigheten fanns övningsskollärarna Erik (f. 1892) och Ebba (f. 1895) Åkerström med barnen Karin (f. 1924) och Barbro (f. 1930), fanjunkaren Sven Hjalmar Sjöling med sonen Bengt Sjöling (f.1918) och dottern Inga Sjöling (f.1919), samt John och Dorotea Gustafsson med barnen Lennart (f.1928, d. 2008) och Britt-Marie. John Gustafsson (senare Harbäck) var delägare i GS-möbler, där G:et kommer från Gustafsson.

Brinkagatan 4 (Boken 2) beboddes av f d postiljonen Anders Johan Lindh (f. 1862) och barnen Ida (f. 1890), Ragnar (f. 1904) och Ebba (f. 1908; folkskollärarinna) samt f d läroverksadjunkten Alfred Stalin (f. 1862). Lindh var mycket trädgårdsintresserad och hade många ovanliga växter i trädgården. Sonen Ragnar hade också ett stort trädgårdsintresse.

Brinkagatan 6, numera 6 A och 6 B (Boken 35 och 36), beboddes av f d trädgårdsmästaren Karl Albert Pettersson (f. 1842) och barnen Knut (f. 1881; trädgårdsmästare), Ernst (f. 1885; handelsbiträde hos Granqvists) och Beda (f. 1886). Bostadshuset har på senare år ombildats till ett parhus.

Malmgatan

Malmgatan 5 (Lektorn 9) beboddes på bottenvåningen av jordbrukskonsulent Erik (f. 1889) och Valborg (f. 1886) Nordkvist med barnen Anna Stina (f. 1917), Britta Maria (f. 1918), Inga Agneta (f. 1920) och Emil Erik-Magnus (f. 1923) samt seminarielektor Gustav (f. 1884) och Eva (f. 1889). Övervåningen bestod av lokaler. Inne på gården bodde seminarielektor Gustav Olavi (f. 1884) med hustru Eva (f. 1889) samt barnen Sven (f. 1919), Göran (f. 1921) och Bengt (f. 1923).

Malmgatan 7 (Lektorn 3) beboddes av Ernst Jakob Lindvall, som var änkeman, och barnen Gulli (f. 1908), Ebba, Ingrid, Greta, Lisa, Anna, Tage (f. 1915), Olof (f. 1918) och Henrik (f. 1920).

Malmgatan 11 (Björken 4) beboddes av bankdirektör Nils (f.1880) och Karin Nylander med barnen Elsa (f. 1915), Nils, Kerstin (f. 1919) och Per-Erik (f. 1921).

Malmgatan 15 (Alen 3) beboddes av läroverksadjunkt Ragnar (f. 1890) och Carin (f. 1888) Essén, Seth Cederbom (f. 1870), också läroverksadjunkt, samt Hedda Läckgren (f. 1865), som var godsägaränka. Ragnar Essén var Ingemar Johlanders lärare i biologi.

Malmgatan 17 (Alen 12) beboddes av kontorsskrivare Karl August (f. 1884) och Anna (f. 1882) Svensson med barnen Astrid Ulrika (f. 1915) och Karl Olof (f. 1918) samt Anna Maria Bruce (f. 1879) och barnen Tor, Hans (f. 1920), Brita och Gösta. Anna Maria Bruce, som var änka, hade bespisning av skolpojkar och inackorderingar.

Malmgatan 19 – adressen saknas.

Malmgatan 21 (Poppeln 5) Byggdes av lantbruksingenjör Hallin och som bodde där med sin familj. Det byggdes efter Stockholmsutställningen 1930 och är Skaras första funkishus.

Malmgatan 23 – adressen saknas.

Malmgatan 25 (Boken 16) beboddes av Hedda Maria Olsson (f. 1866), direktör och naturläkare Anders (f. 1861) och Emma (f. 1863) Rosenberg samt skräddarmästare John (f. 1887) och Hilda (f. 1887) Nyström med barnen Anna (f. 1911; rikstelefonist), Tage (f. 1912) och Sara (f. 1923). Hedda Maria Olsson, som var ägare till fastigheten, bodde i gårdshuset. I huset mot gatan bodde i bottenvåningen Nyströms och på 2:a våningen Rosenbergs. Naturläkaren Rosenberg hade i sin mottagning en "Tesla-apparat" som störde radiomottagarna i närheten, vilket retade grannarna.

På bilden på gårdshuset syns ocks en del av "dasslängan".

Malmgatan 27 (Boken 37). När Ingemar var några år förvärvade föräldrarna fastigheten stadsäga 261, numera Boken 37, även benämnd "Solängen". Fastigheten var obebyggd och var enligt Ingemar en "lerhåla", sannolikt lertäkt för tegel. Föräldrarna lät uppföra huset ett Boro-hus. Han bodde där med sina föräldrar Johan Adolf och Ester Lovisa Elisabet samt syskonen Hjördis Ingrid Anna-Lisa och Kerstin Birgit Ingegerd (f. 1929, d. 1996). Huset hade den första vattentoaletten i grannskapet.

Malmgatan 29 (Boken 14) beboddes av byggnadssnickaren Karl Andersson (f. 1894) med barnen Dagmar (f. 1918) och Brita (f. 1921) samt hushållerskan "faster" Ida (f. 1886, Karls syster). Brita Lindén var en god sångerska och medverkade under många år i Skara-Amatörerna med bl a sin make Lennart Lindén.

Malmgatan 31 (Boken 13) beboddes av folkskollärarinnan Emilia Gillkvist (f. 1889) och barnen Viola (f. 1909), Arne (f. 1912), Hjördis (f. 1918), Rune (f. 1919) och Stig (f. 1927), stadsbokhållaren Gustaf Mårtensson (f. 1902), tvätterskan Anna Grönvall (f. 1872), som hjälpte till med tvätten hos olika familjer, och fröken Maria Olsson.

Malmgatan 33 (Boken 12) beboddes av jägmästare Hjalmar (f. 1877) och Märta (f. 1884) Sylvén med barnen Gunnel (f. 1911), Magnus (f. 1913), Birger (f. 1916), Edvard (f. 1920). Dottern Gunnel bedrev privat barnträdgård på fastigheten.

Malmgatan 35 (Boken 40), även kallad "Solhyddan", beboddes av Gustaf (f. 1892) och hustrun Lotten Ingeborg samt barnen Karin och Ragnar (f. 1912) Jonsson. Gustaf Jonsson var charkuterist och hade bilar som körde ut och sålde kött i trakterna runt Skara, en rörelse som sedan övertogs av sonen Ragnar.

Malmgatan 37 (Boken 42) beboddes av systrarna Lydia (f. 1862), Tora (f. 1868), Signe och Sara Essén. Lydia och Tora var f d lärarinnor.

Malmgatan 39 (Boken 34). Fastigheten ägdes av en polis Lindholm. Hyresgäst på andra våningen var stadsbokhållare Helge Falk (f. 1901) , som var änkeman, och dottern Hillevi (f. 1924).

Malmgatan 41 (Boken 33) beboddes av f.d. lantbrukaren Johan (f. 1861) och hans hustru Maria Lovis (f. 1867) Andersson.

Malmgatan 18 (stg 363,numera Häggen 24), Skara sjukhem. På fastigheten finns idag Malmgården.

Malmgatan 38 (Sälgen 3), även benämnd Avedal 1, var ett lantbruk som beboddes av lantbrukaren Karl Johan Larsson (f. 1865) och hans hustru Alma Kristina (f. 1879) samt barnen Holger (f. 1907; kreaturshandlare), Tage (f. 1909; lantbrukare) och Maj (f. 1913). Sonen Holger cyklade ut med mjölk till husen runtomkring och detta betalades en gång i månaden.

Malmgatan 40 (Sälgen 2) beboddes av veterinär Carlqvist och bl a dottern Ebba (f. 1923; gymnastiklärare).

Malmgatan 44 (Violen 11), numera Berghemsgatan 2 efter ändrad gatusträckning på Malmgatan, även benämnd Karlshill, bebboddes av magasinsförman Hjalmar (f. 1886) och hustrun Emma Johansson med barnen Alf (f. 1911), Gunnar (f. 1914), Gösta (f. 1918), Stig (f. 1919) och Sigvard (f. 1924) samt Lennart Olsson (f. 1925).

Kinnekullegatan 16 (Linden 11) beboddes av stationskarlen Karl W Johansson (f. 1882) och hans hustru Ida (f. 1885) samt barnen Inga, Holger (f. 1916; guldsmed), Brita (f. 1917), Anna-Lisa (f. 1918) och Ingegerd (f. 1920)

Surbrunnsgatan

Surbrunnsgatan 6 (Alen 5) beboddes av Samuel Justus (f. 1879) och Natalia Svenningsson med barnen Jonas G Samuel (f. 1919) och Ingrid Margareta (f. 1924). I källaren fanns det ett bageri.

S:ta Annagatan

S:ta Annagatan 26 (Alen 10) beboddes av lantmäteribiträdet Alfred och hustrun Helga Blomberg samt barnen Erling (f. 1924) och Ingemar (f.1927). Familjen var hyresgäster.

Fotnot

Brinkagatan

Brinkagatan – gatan ligger inom Brinkagärdet, vilket var namnet på en äldre åker (Skara stads gatunamn).
Brink, en kort backe och därmed del av vissa gatunamn (Wikipedia).

Malmgatan

Namnet Malmgatan har gatan fått efter den lilla tomten Malmen, ungefär motsvarande nuvarande kvarteret Hebe 2, Malmgatan 8 (Skara stads äldre gator och torg).
Malm är en äldre benämning på grus eller sand (Wikipedia).

Surbrunnsgatan

En **surbrunn** är en brunn med kolsyrehaltigt vatten med hög järnhalt som bubblar lite, som mineralvatten. Förr trodde man att vattnet skulle kunna bota i stort sett alla sorters skröpligheter och åkommor, en uppfattning som blev populär i Sverige i slutet av 1600-talet, och som skulle bestå i drygt 250 år (Wikipedia). Nordost om gatan och öster om Malmgatan fanns förr en surbrunn, benämnd Skara-Lisa (se separat artikel).

S:ta Annagatan

Sankta Anna – ett helgon inom Romerskkatolska kyrkan, jungfru Marias mor (Wikipedia).

Samtliga foton är tagna av Erik Sånnek under 2017, förutom bilden på Skara sjukhem, som är tagen 1993.

Den lilla gröna på Brunsbo äng

Annika Andersson

Detta var vid den tiden då de allra flesta mammor med små barn var hemmafruar. 70-talet hade börjat och Skara befolkades av massor av nya medborgare och mödrar som avstod karriär för att uppfostra och vårda sin små.

Vi var några mammor som inte var nöjda med att bara gå hemma med våra egna barn. Vi blev Mullefröknar. I spetsen fanns "Anna på backen" dynamisk kvinna som styrde sina adepter med järnhand. I hennes källare fostrades vi att bli dugliga Mullefröknar som kunde skilja både på tall och gran och dessutom glatt ropa "Hej Kollikokk".

Mullefröknarna och de engagerade fem- sextingarna samlades vid busstationen för färd buss till Brunsbo ängar. Barnen hade mat- i form av frukt, saft och mackor. Åssså det iga sittunderlaget. En dagstidning med en stpåse fasttejpad utanpå.

äl framme på de vackra ängarna spatserade vi gruppvis ut till var sin hasselbuske. Det var Christina Bender, Margareta Phersson och jag som hade tiotalet barn i var sin grupp. Nästan varje gång kom självaste Mulle på besök. I rollen som den grönklädda med svans och näverhatt alternerade Siv Bergqvist och Marianne Ahlberg. Barnen tog emot med skräckblandad förtjusning och lärde sig sången som kanske många nu medelålders Skarabor fortfarande kan sjunga:

Man ska aldrig, aldrig, aldrig kasta papper
Alltid, alltid, alltid plocka upp
Vi har fått våra ögon för att vi ska se
och händer och fingrar dom plockar vi med
Man ska aldrig, aldrig, aldrig kasta papper
Alltid, alltid, alltid plocka upp.

En promenad i centrum av Skara idag och vi måste inse att vi inte nådde ända fram.

Det var en engagerande tid som också fick oss mammor att öka vårt natur- och miljömedvetande. För att utvecklas åkte vi på kurs. Det var friluftsgården i Mullsjö som var platsen där vi förkovrade oss i blommor och bin. Inför helgerna där fick deltagarna hem en bra-att-ha-med-lista. På den stod bland annat att de som hade skulle ta med en flora. Jag fick då telefon från en blivande deltagare som lite försynt frågade:

-Jag har inte Flora. Går det inte lika bra med Bregott?

Jag vet faktiskt inte om hon verkligen blev Mullefröken.

Barnen skulle vara fem och sex år och på den tiden var de flesta barnen hemma och gick inte på dagis. Vår egen treåring fick följa med ut till Brunsbo i brist på barnvakt. Han tyckte väl att det var jätteroligt de första två tre åren, men när han själv kom upp i ålder för att vara med "på riktigt" hade han totalt tröttnat på mossor och lavar och gröna troll med pekpinnesånger. Så jag fick helt sonika ordna barnvakt åt honom när vi skulle ut och sjunga i skogen.

Jag avancerade aldrig till Mulle men följde barngrupperna upp i åldrarna så det blev både Strövare och Frilufsare. Med Mulleverksamheten har det dalat i Skara. Nu jobbar alla mammor och alla barn är på dagis. Vet att det funnits dagisavdelningar som haft Mulleverksamhet men de egna små, som nyligen gått på dagis, har i varje fall inte fått träffa den lilla gröna.

Olofsson räddade oss Skarabor från dansken

Hans Menzing

Livsfarlig. Gustav Vasa rådde Olofsson förstås inte på.

I historieböckerna kan vi läsa om hur den rådige Gustav Vasa räddade svenskarna från den mordiske Kristian Tyrann, men det stämmer dåligt för oss Skarabor. Vi räddades av Olofsson på Skofteby, kanske bidrog detta till att vi

Ingen match. Kristian Tyranns vänner kastade Olofsson ut.

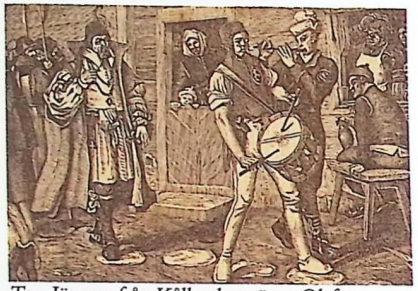
länge verkar ha varit i otakt med kung Gustav. Själv miste Nils Olofsson Vinge rentav huvudet eftersom han försökte befria oss från Vasa också. Det blev ett uppror för mycket.

Skara blev i högsta grad påverkat av Stockholms blodbad 1520. Bland de första att avrättas var biskop Vincent i Skara, som redan nio år tidigare skrev glödande brev om hjälp när hans domkyrka svårligen plundrades av danskarna, vilka dessutom idkade utpressning genom att hota bränna kyrkan om de inte fick en ofantlig summa pengar.

Biskop Didrik

Blodbadet påstods vara organiserat av en tysk äventyrare, Didrik Slagheck, vilken nu som tack utsågs till ny Skarabiskop av kung Kristian. Den som ordnade att Vincent avrättades fick alltså ta över hans stift. Nu hann nog Didrik aldrig till Skara och kunde inte ställa till något, men hans namn finns med i raden av biskopar i domkyrkan, och förmodligen hade han danskar som styrde här i hans ställe. Så det var nog många i Skara som drömde om att befrias från danskarna, och ganska snart kom räddningen i form av Nils Olofsson på Skofteby utanför Lidköping. Pinsamt nog var inte Olofsson västgöte, han var lagman i Värmland och samlade sina värmlänningar till att kasta ut danskarna från Värmland och Dalsland 1521. Men han hade ekonomiska intressen i Västergötland, så vi fick hänga med. Nils Olofsson hade nämligen två västgötska fruar (dock inte samtidigt) och genom dem

kom han över Skofteby samt Malma mellan dagens Vara och Grästorp. När han befriade sina gårdar befriade han oss andra också. Lustigt nog var det största problemet inte danskarna utan kollegan, den mäktige lagmannen Ture Jönsson Tre Rosor på Lindholmen på Kålland. Märkligt med tanke på vad som komma skulle.

Ture Jönsson från Kålland gav även Olofsson problem.

Skara centralt

Som tack för sin insats blev Nils Olofsson väl ansedd hos kung Gustav, utnämndes till riksråd, dubbades till riddare och fick förläningar. Ändå lockades han senare med i det misslyckade upprorsförsöket 1529 av Västgötaherrarna tillsammans med just Ture Jönsson. De tyckte att Gustav Vasa blev alltför mäktig, men mycket handlade nog också om att de höll på sin gamla katolska lära och inte ville hänga med i bytet till den lutherska nymodigheten. Där fick Skara en central roll. Den nye biskopen i Skara, Magnus Haraldsson, blev i högsta grad inblandad och det sägs att de höga herrarna smidde sina planer i självaste domkyrkan, när de inte besökte prästgården i Larv. Det gick som bekant illa. Bönderna var klokare än herrarna, det är väl inte så ovanligt kanske. Upproret tog slut innan det började.
Ture Jönsson Tre Rosor och Skarabiskopen Magnus Haraldsson flydde för livet utomlands (Ture Jönsson mördades i alla fall så småningom, men där kan Vasa fått hjälp av sin fiende Kristian Tyrann). Nils Olofsson däremot föll för kung Gustavs försäkringar att allt var glömt och reste tillsammans med ett par andra upprorsmän till ett riksmöte i Strängnäs i hopp om att vara förlåtna. Men Gustav glömde lätt löften, däremot aldrig oförrätter, så Nils greps omgående och avrättades senare på Stortorget i Stockholm.

Malma drogs in

Även familjen i övrigt drabbades. Malma säteri drogs in till kronan som straff, men änkan Ingegerd Haraldsdotter lyckades köpa tillbaka det för en rejäl summa. Kungen själv skötte förhandlingarna och var stenhård. När det gällde pengar hade han ingen överman.
Så slutet blev högst olyckligt för mannen som verkar ha befriat hela Västsverige från den danske tyrannen. I dag är det väl få som ens hört talas om denna hans bedrift. Han skall mest ha bott på just Skofteby där Lidan och Flian flyter samman. I historieböckerna kallas han ibland för Olsson.

Favoritgård. Så här såg Skofteby förstås inte ut på Nils Olofssons tid.

Gustav Vasa var långsint, och sägs länge haft en misstro mot Skaraborna. Det hjälpte inte att han gifte sig med två västgötskor, varav Margareta med rötter på Loholmen vid Gräfsnäs skall haft stort inflytande på honom. Det var inte många som hade. Gustav skall rentav ha haft planer på att flytta Skara till Broddetorp, kanske som tack för att den västgötska allmogen där definitivt ställde sig på hans sida. Inte för att de älskade Gustav Vasa, men de var kloka nog att inse att skatterna skulle bli lika höga med en annan kung. Så varför byta?

Residenset. Här hamnade landshövdingen istället för i Skara.

Två län

Vårt rykte skall ha hängt kvar. När Axel Oxenstierna drygt hundra år senare delade upp Sverige i län klövs Västergötland i två, Älvsborgs och Skaraborgs. Skälet skall ha varit att vi var så bråkiga att det krävdes två landshövdingar för att hålla koll på oss. Men lite förlåtna var vi nog, för enligt planerna skulle landshövdingen ha bott i den Skara borg som vi idag kan se en modell av vid Skaraborgsgatan. Men borgen brände danskarna och efter-

Domkyrka. Mariestad utmanade även som stiftsstad.

som det inte fanns pengar att bygga upp den igen, så gick vi miste om den godbiten.

Landshövdingen flydde till Mariestad.

Problem verkar vi också haft med kyrkan. Kanske var flera biskopar efter Magnus Haraldsson vänner av den gamla katolska tron. I varje fall verkar Gustavs yngste son, Karl (IX), ha tyckt det. Han oroades så för det katolsksmittade Skara att han startade ett eget stift med domkyrka i Mariestad, och lade beslag på en stor del av Skara stift. Så det var nära att Mariestadsborna stal både landshövding och biskop från oss.

Ingen idyll. Skara förr var inte alls så fridsam som staden verkar på teckningen i Suecia antiqua.

Syndiga Skara

Och kanske gjorde detta vårt lätt katolska rykte att ärkebiskop Abraham Angermannus just i Skara skall ha inlett sin stora kampanj mot den katolska tidens övervintrande synder genom att bokstavligen piska ur villfarelserna ur folk. Han stoppades först när han kritiserade Karl, sådana dumheter kunde ju inte tolereras.
Historieböckerna är sparsamma med uppgifterna om Skaras 1500-tal, men dramatiken verkar ofta varit stor trots att Skara inte var någon politisk storstad. Mest handlade det förstås om härjande danska trupper, men det fanns mycket annat att slåss om också.
Så den tidens Skara var långt ifrån en småstadsidyll.

Begravningsbyrån Bo Svensson i Skara

Eftr. Thomas Gustafsson

0511-100 35 (dygnet runt)

AUKTORISERADE BEGRAVNINGSBYRÅER · SBF ·

Maritas

textil & interiör

Vara 0512-105 10 Skara 0511-175 10

GÖR DET PROFFSIGT!

Träff Golv & Färg

SKARA: Skaraborgsg. 37

Tel: 0511-169 00

www.traffgolvofarg.se

Nordsjö Idé&Design

Byggentr.

SKARAB

Skara, Tel. 0511-162 85

www.skarab.se

MECA

Sörskogens Bilservice, Meca verkstad, Telefon 0511-80469

Service och reparationer, Ac-service, Diagnos, Däck, Hjulinställningar, Växellådsskjöljningar, Egr-rensning.

GRÖNLUNDS

Från plan plåt till färdig produkt sedan 1873.

gronlundsplat.se

TANDLÄKARE

Trybom

Järnvägsgatan 14

0511-21307 www.tandlakaretrybom.se

Smen's SKARABERGS SMIDESVERKSTAD AB

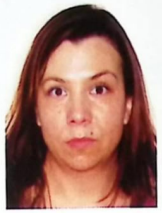
Uthyrning av mobilkranar 15 och 50 tons, lastmaskiner, grävmaskiner, traktorgrävare samt kran – lastväxlarbilar, lös flak

Byggnadssmide

Svarvnings- o. fräsningsarbete

Erik Järnåkers Gata 4, tel 0511-130 55, 138 97

Skara skolscen

Jasmin Tell Gulläng

Som gammal student från Skara skolscen blev jag ombedd att skriva några rader om skolan och hur det var att gå där. Jag tackade såklart ja. Jag har bara positiva erfarenheter från skolscenen. Men först en Brasklapp!
Det är över tjugo år sedan, nästan tjugofem. Jag skriver ur minnet. Mycket har jag glömt och vissa händelser kan någon annan minnas annorlunda. Men det här är vad jag kommer ihåg.

I mitten av 1980-talet flyttade vår familj till Skara. Min pappa hade fått tjänst som vice brandchef och ett par år senare efterträdde Ove Thörnberg och blev sedermera dchef i Skara.
mponerades av domkyrkans väldighet de pittoreska, kullerstensgatornas litenhet ch vi flyttade in i ett radhus på Bommagatan, mitt emot min nya skola.
Direkt när jag fick höra talas om Skolscenens existens visste jag att det var där jag ville gå.
Under lågstadiet i Ulricehamn hade jag spelat teater på fritidsgården och under fredagarnas "roliga timme" var jag manusförfattare, skådespelare och regissör.
Under skolåren i Skara spelade jag revy och enaktare i en grupp med jämnåriga.
Vi kallade oss Dramaboxen och vår ledare Charlotte Christensson, skulle senare starta Charlies teater. Vi spelade på regementen, skolor och ibland på gator och torg runt om i länet.
Som tonåring besökte jag tillsammans med kamrater Skolscenens föreställningar så ofta tillfälle gavs. Vi såg om samma föreställning gång på gång och tittade med beundran på hur dessa vuxna elever trakterade sina instrument. Alltifrån hur de arbetade med sina kroppar, sina röster, hur de hanterade texterna och hur de kunde leka med uttryck och ibland låta kroppsspråket gå helt emot deras talade ord för en komisk effekt. De var våra förebilder och idoler.
Det var med vördnad vi steg in över tröskeln på Folkungagatan 5. Det kändes nästan som något heligt. Dramatiken satt i väggarna. Om det var för alla teaterstudenter som kommit och gått, eller om det fortfarande ekade efter den reella dramatik som måste ha utspelats där då byggnaden tjänade som tingshus. Eller om det helt enkelt bara var mitt dramatiska tonårshjärta som dunkade av längtan efter att en gång få höra till, ska jag låta vara osagt.
Sant är att denna byggnad varit längtan och hemvist för många unga med skådespelardrömmar. Skolan har under 55 år spottat ur sig begåvade elever, många namnkunniga.
För mig och mina vänner var den i tonåren ett mål, eller delmål i väntan på att det riktiga livet skulle börja.
Det här var långt innan vi hade estetiskt program på Katedralskolan. Till mina föräldrars förvåning ville jag därför inte ta studenten i Skara och simma i Botan med MV:iter på avslutningsdagen.
Istället valde jag en tvåårig teaterlinje på Ka-

trinebergs folkhögskola i Vessigebro, en bit utanför Falkenberg. Utbildningen inriktades mot skådespeleri, men gav också gymnasiekompetens, precis så pass att jag blev behörig för att senare kunna söka scenskolan. Mitt enda mål.
Första gången jag sökte till skolscenen var jag bara 17 år och klarade mig ganska långt. Jag sökte med Tolv edsvurna män av Reginald Rose. Jag sprack efter tredje provet med motiveringen att jag var för ung och behövde mogna... Ack!, vilken besvikelse det var då.
I backspegeln ser jag det som en välsignelse.
Hur kommer man in då? Proven är en historia för sig.
På den här tiden, i början på 1990-talet, gick det till så här: Man valde ut två egna scener på tre minuter var. Antingen en monolog eller möjligen en dialog, fast man fick spela upp sin scen för juryn utan motspelare på scenen
En redan antagen elev stod då i kulissen och läste emot, förhållandevis neutralt, så att det blev den sökande själv som fick stå för driv, aktion och reaktion.
I mitt första prov sökte jag med August Strindbergs Fröken Julie. En kille stod bakom en skärm och läste Jeans repliker.
Det var över fyrahundra sökande till tolv platser och jag visste att konkurrensen var hård.
Jag hade förberett mig och repeterat scenen med Görel Crona, som då nyligen hade sagt upp sig från Dramaten och drygade ut sin frilanstillvaro med att ge lektioner.
Min Julie var fladdrig och neurotisk och scenen jag valde visste jag var bra. Den hade tidigare tagit mig till sista eller näst sista provet i både Stockholm, Göteborg och Malmö.
Juryn som skulle bedöma mina förutsättningar att ta till mig utbildningen var då rektor Anders Järleby, skådespelare Ingemar Carlehed, skådespelare Anders Janson (som jag senare skulle komma att filma tillsammans med i Hem till byn), Marianne Dahlberg som var scenframställningslärare, talpedagog Agneta Ottander, sångpedagog Margareta Johansson som fortfarande arbetar på skolan och rörelsepedagog Pia Muchin.
Den funkade den här gången också och jag

kom vidare till nästa delprov.
Till det andra provet hade jag förberett en monolog ur Sofokles Antigone.
En kamrat från folkhögskolan och jag hade turats om att titta på varandra när vi repeterade våra scener.
I det gamla bussgaraget som ännu inte var rivet och låg mellan stationen och lokstallarna hade några kompisar hyrt in sig i källarlokalen. Den var välisolerad och där störde inga grannar av elgitarr och trummor.
Lokalen lämpade sig också utmärkt för Sofokles tragedi skulle det visa sig.
Klarade man första och andra provet var tredje provet en förelagd scen vald av juryn. Jag fick Dario Fos "Vi betalar inte!"
Sedan var det, för dem som gick vidare, dags för prov i improvisation och teknikprov; tal, sång, rörelse, (dans) och samtal med juryn (intervju).
Fjärde och sista provet var en workshop då de sökande som var kvar arbetade tillsammans under ett par dagar. Mer sång, mer tal, mer rörelse och ännu mer improvisation.
Då visste vi att hälften av oss skulle bort!
1994 då jag kom in satt Anders Janson i juryn. En mycket vältränad teaterman med förkärlek för löpning. Naturligtvis hade han den finfina idén att vi alla skulle börja dagen med att springa från Folkungagatan till Petersburg, runt spåret och tillbaka.
Jag var helt oförberedd. Jag hade bara mina högklackade platåskor från någon vintagebutik i Göteborg med mig och mina skor till Fröken Julie, också de var med klack.
Vad skulle jag göra? - Jag sprang barfota.
Eftersom vi var så många sökande till få platser, och många fler flickor än pojkar gällde det att hålla huvudet kallt.
Varje delprov och moment kändes som det var liv eller död. Det var vinna eller försvinna. Nu eller aldrig.
Jag sprang för livet. Höll mig i täten. Inte först, men bland de första.
När vi närmade oss viadukten på väg mot Gamla Falköpingsvägen drog de största killarna ifrån. Jag lät dem springa.
När vi kom in på slingan i Petersburg drog de vältränade tjejerna ifrån och min lungor började svida.
Någonstans i mitten av slingan höll jag på att ge upp. Mina fötter kände jag inte längre, men mina lår brände desto mer. Fler och fler sprang om mig och jag hade ingen högre växel kvar att lägga i.
I slutet av slingan stod Anders Jansson och vinkande och sken som en sol. "Kom igen, Jasmin! Du fixar det!"
"Äntligen slutet", tänkte jag och spurtade på allt vad jag orkade, eller mer än jag orkade rättare sagt. Mina bara fötter flög över det torra barrbeströdda spåret.
"Han kan mitt namn! Han vill att jag ska klara det." jublade jag inom mig...
När jag nådde parkeringen och kunde stanna och vila, böjde jag mig fram och satte handflatorna mot knäna för att kunna dra efter så mycket syre jag kunde. Det dunkade i huvudet och jag visste att mina kinder var djupt röda av ansträngningen.
Anders väntade in ytterligare två medsökanden. Två tjejer som promenerade tillsammans och var helt färdiga. De hade fattat ett beslut. De sprang inte mer.
Då de var nästan framme vid oss gjorde Anders en yvig armrörelse "Kom igen, tjejer! Nu kör vi lite till!", samtidigt som han började småjogga baklänges tillbaka ner under viadukten. "Näää...!?", sa tjejerna. "Vart ska vi nu?"
"Nu ska vi tillbaka till skolan!", replikerade Janson.
När jag så småningom nådde vattentornet, som var samlingsplats, stod alla till synes oberörda och väntade. Jag var tredjen sist. Bara de två promenerade tjejerna var efter mig.
Jag var så besviken på mig själv och förstod att allt var kört.

Förresten var jag inte intresserad av att gå på en jogging-skola, försökte jag trösta mig själv.
När vi alla hade samlats och stretchat fick vi veta att vi precis haft vår uppvärmning och löpturen låg utanför proven och bedömdes inte.
Både jag och de två tjejerna som kom sist, kom in till slut. Tillsammans med nio andra.
Vi var tolv elever i min klass som gick tre terminer tillsammans. Vi hade en klass över och en klass under oss. Men eftersom ettorna började i augusti och tvåorna gick ut till jul, så var vi aldrig fler än 24 elever sammanlagt på skolan. Under vårterminen var varje klass ensamma i huset. Det gjorde att vi tillbringade mycket tid tillsammans och kom varandra nära.
Vi arbetade hårt och många timmar varje dag, men unga som vi var hade vi också tid till mycket roligt.
Skara erbjöd många olika cafeer och restauranger där vi tillbringade timmar tillsammans i klassen.
Vi var stammisar på SG-grillen, Café de Paris, Nockes, Elias pizzeria i Olins gränd eller senare Harry´s, Stadt, i källaren vid bowlinghallen och på Djäknecaféet. Några av dessa ställen har bytt namn och några finns inte längre. Utan att dra för stora växlar vågar jag förmoda att många av dessa företag gick runt bland annat tack vare våra studentkassor.
Mina klasskamrater kom från skilda delar i Sverige och vi var utlämnade åt varandra. De flesta var inackorderade runt om i stan, några hade egen lägenhet och så fanns det ett par kollektiv.
Fem elever levde tillsammans i vad vi internt kallade "Gula Villan". En stor patricervilla, med trädgård och flera våningar. Där delade de fem badrum och kök men hade varsina sovrum. Trots att några av rummen var stängda för oss så fanns det gott om sällskapsytor där vi träffades när det var tomt i plånböckerna. Vi delade femkronorsnudlar med varandra, och hade många roliga fester där vi dansade, sjöng och uppträdde för varandra.
Första terminen inriktades på talträning, sångträning, rörelseträning och improvisation.
Varje morgon började vi med uppvärmning. Att få igång pulsen och blodomloppet och bli varm i muskler och leder för att vara redo inför dagens övningar var A och O. Hopprep, dansimprovisation, lekar, eller sk ellipser.
Ellipser, ett antal rörelsemönster, ett slags fysiskt notsystem där man låter flytta tyngdpunkten i kroppen i syfte att öka sina möjliga fysiska uttryck. Detta är ingenting som låter sig göras från ena dagen till den andra. Det kan ta flera terminer och ibland år innan man får det rätt. Att förskjuta sin tyngdpunkt i kroppen frestar på både fysik och psyke. Men framförallt ger övningarna stark lår- och sätesmuskulatur.
De riktigt ambitiösa värmde upp själva, innan den gemensamma uppvärmningen började för att få ut så mycket som möjligt till lektionen.
Första terminen ägnades mycket åt hållningsarbete. Har du tänkt på att många skådespelare och studenter från skolscenen har fin hållning? Det är inte någonting de flesta av dem har begåvats med från födseln kan jag lova. Det är kutande ryggar och svankande ryggar, platta fötter, översträckta knän, eller för korta vadmuskler att ta itu med.
I hållningsarbetet arbetas med att stärka muskulatur och att spänna av i muskulatur.
Lättare sagt än gjort.
Många tårar och ilskeutbrott blev det för de flesta av oss innan vi jobbat igenom kroppen tillräckligt väl för att kunna vara avspända utan massa personliga, ofrivilliga uttryck som kunde grumla tydligheten i det vi ville visa i rollarbetet på scenen.
Mycket tid gavs också åt att genom dansimprovisation utforska våra konstnärliga uttryck. Många av oss hade en vana att uttrycka oss genom att tolka skrivna texter. De flesta av oss hade fått söka flera gånger innan vi kom in på

utbildningen. Det gjorde att vi hade flera år av studier, privatlektioner eller annan skola i bagaget. Med text att gömma sig bakom var vi ganska trygga, men att bara låta kroppen uttrycka sig var nytt för de flesta av oss. Rörelselektionerna uppskattades av alla. Vi insåg snart hur mycket den personliga repertoaren breddades genom att underkasta oss dessa.

Skådespelaren har tre verktyg, röst, kropp och intellekt och genom och med hjälp av dessa förmedlar hen historien som ska berättas. Rösten måste hålla och höras.

Vi blev medvetna om vår rösts grundton, om intonation för att söka våra olika personliga uttryck.

Vi fick lära om intrafonatoriska reflexer, det subglottala trycket och hur spänning i tunga och nässvalg påverkar klang och uttryck. Kort sagt att också här arbeta muskulöst och med avspänning för att få rösten så flexibel, mångsidig och plastisk som möjligt. Det är ett hårt arbete. Också mentalt. Många av mina kamrater hade det tufft, särskilt de med grova dialekter eller andra talvariationer.

När så mycket möda lades på det tekniska var det lätt hänt att vi tappade inlevelsen. Hittade vi inlevelsen i det tekniska gick det oftast för fort. Publiken hängde inte med. Som talare, skådespelare eller annan, måste dina ord få luft och rymd emellan så att publiken får möjlighet att bearbeta vad de hör, annars skjuter du över mål.

Vi hade en mycket kunnig och erfaren talpedagog. Hon tog oss till domkyrkan för att läsa våra texter. De flesta vardagsmornar var det praktiskt taget folktomt i kyrkan, så när som på vaktmästaren.

Där, i olika vrår stod vi i våra slitna trikåer och benvärmare och sjalar, för det är viktigt att hålla instrumentet varmt, och läste.

Elmer Diktonius, Johannes Edfeldt, Majken Johansson och Werner Aspenströms verk hördes eka mellan pelare och kor.

Vad det skulle tjäna till? Ja...gå dit en morgon i ensamhet och pröva, så får du se!

Första terminen avslutades med att vi "turnerade" med ett luciatåg och ett dansprogram. Dels kom publik till skolscenen, men vi åkte också och besökte skolor och föreningar, bl. a. Skara Gille på Skara Stadshotell.

Under utbildningen gavs sedan många fler möjligheter att möta publik.

Vår slutproduktion var "En uppstoppad hund." av Staffan Göthe. Innan dess hann vi med en hel del annat.

Vi hade teatersport och teaterimprovisation med Helge Skoog.

Till skolor runt om i Skara och Götene åkte vi med ett diktprogram.

På Nya biblioteket läste vi Johannes Edfelts dikter i samband med att hans stipendium skulle delas ut. Detta år var det poeten Lotta Olsson som fick det.

Vi hade ett sång och dansprogram "Leva i Europa".

Det var aktuellt eftersom det var i denna veva som det röstades huruvida vi i Sverige skulle gå med i EG, som det hette då.

Rasmus Lindgren och jag gjorde en enaktare "Moonys grabb gråter inte." av Tennessee Williams.

En berättelse om ett ungt par som just fått barn i en liten industristad i USA under depressionen. Moony har tröttnat på sitt jobb på fabriken och Jane har tröttnat på smutsiga blöjor och hemarbete och sitt tråkiga liv. Marianne Dahlberg som regisserade ville att det skulle kännas "på riktigt" både för oss och för publiken. Vi hade en tung docka på tre kg som baby och jag värmde riktig mjölk över gasolplatta för att publiken skulle känna hur det luktade.

Dagen efter premiärfesten kom Rasmus och jag för att ställa i ordning inför kvällens föreställning och då luktade det kan jag lova. Vi hade i glädjen efter applådtacket, blommorna och firandet glömt att diska ur flaska och kastrull!

Skaraborgs länsteater satte upp Spelman på taket med Stefan Ljungkvist i huvudrollen och vår klass var statister och foajéunderhållare.

Det jag minns mest är roliga sångrepetitioner med mycket folk i Länsteaterns lokaler i Skövde.

Det jag minns tydligast var dramatiken runt omkring den här spelperioden. Oftast åkte vi buss till föreställningarna i Skövde, men en gång hade vi knôtt in oss sex personer i en liten Fiat. På väg tillbaka på natten var vi trötta och glada. Vi babblade i munnen på varandra och plötsligt sprang det ut en liten ekorre på vägen. Min vän som körde hann inte reagera utan körde över det lilla djuret med ett skrik. Vi fyra i baksätet vände oss om och såg att den lilla furufnatten inte hade skadats utan bara hoppade vidare. Detta utlöste såklart ett skrattanfall utan like i bilen, lättade som vi var över att ingen kommit till skada. När vi kom förbi Cementafabriken vinglade bilen plötsligt till. Det var en katt som vi hade fått väja för. Vi blev lite skakade först en ekorre och nu katt! "Gå hem och lägg er alla djur!", röt hon vid ratten och vi andra i bilen skrattade igen. På väg upp för backen ställde sig chauffören plötsligt på bromsen och när vi i baksätet tittade fram såg vi en grävlings gula ögon reflektera bilens lyktor. Den stod stilla några sekunder innan den fortsatte över 49:an och in i skogen. Ingen av oss sa någonting. Långsamt tuffade bilen uppför backen. Det var tyst i bilen. Vår klasskamrat svängde in vid nästa P-ficka och stannade bilen. Tårarna rann sakta utför hennes kinder. Ingen sa någonting, men vi tröstade henne så gott det gick med vår närvaro. Efter att vi luftat oss en stund och kommit överens om att byta chaufför fortsatte färden. Vi ville hem och sova. Vi sjöng våra sånger från föreställningen för att muntra upp oss och skingra våra tankar. Stämningen blev uppsluppen igen. I slutet av backen nedanför Billingen gick allting väldigt fort. Plötsligt stod en älg på vägen, bara några meter framför oss. Det fanns inte en chans att hinna göra något. Någon höjde sina händer som skydd, någon frös och blev blickstilla, men vi alla skrek och blundade medan bilen fortsatte framåt...

Utan att någon oss förstod hur det gick till så blev det ingen kollision. Vi körde förbi det stora djuret med en hårsmån och med en ofantlig tur. I efterhand blev detta så klart en historia som våra kamrater hade väldigt roligt åt.

När jag började min första termin på skolscenen hade byggnaden precis renoverats. Vi hade nya fräscha toaletter i den gamla delen av byggnaden, mitt emot trappan upp till andra våningen och man hade byggt ut bakom scenen. Där fanns nu en ny, stor så kallad black box, "en svart låda". Ett svart rum helt enkelt. En jättefin lokal som nu användes både som arbetssal då vi hade rörelse, sång eller dans, men den användes också som repetitionslokal och där kunde vi ta emot en liten publik. Bakom den fanns en ny danssal med ljusa trägolv och pastellfärgade väggar. Två väggar hade stänger till balettövningar och ena långväggen var täckt av ett mjukt draperi som gömde en spegelvägg. Golven i båda dessa salar hade en liten omärkbar svikt för att skona våra fötter, knän och höfter. Det var så lyxigt.

I källaren under danssalen fanns två helt ny omklädningsrum med duschar till oss. I omklädningsrummet, fanns också skåp till var och en samt varsitt sminkbord med spegel och bra belysning. Utanför logerna fanns ett litet pentry där vi kunde laga mat och ett uppehållsrum med matbord och en stor soffa som rymde en hel klass.

Allting gick i modernt aprikos, gult och nittiotalsgrön. Väldigt snyggt tyckte alla!

En av mina klasskamrater från den här tiden påminde mig för ett tag sedan att vi vid ett tillfälle faktiskt hade dansat sönder golvet i svarta lådan. Det var en av de första lektionerna och tydligen hade golvet, trots att det var helt nytt inte klarat oss. Det var vi väldigt fnissiga och lite stolta över. Golvet lagades

ganska direkt och har sedan dess hållit, vad jag vet.

Carl- Erik Proft, lärare på Axevallas folkhögskola, men med ett stort teaterintresse var den som grundlade skolscenen i Skara 1962. Det dog inte så många år innan skolan hade rykte om sig att vara en väg in i yrket som skådespelare. Med tanke på de hundratals ungdomar som söker Scenhögskolorna och att det är hård konkurrens om de få platser som många suktar efter fyller skolscenen en viktig funktion som förberedande scenisk utbildning. Sedan sextiotalet har den satt Skara på kartan som en av huvudstäderna för Sveriges scenkonst. Det är något för oss skarabor att vara stolta över.

Nu flyttar Skara skolscen från det gamla tingshuset på Folkungagatan 5 till det gamla tingshuset på Peter Hernqvist gata.

Jag är säker på att många elever andäktigt kommer att stiga över tröskeln och vördnadsfullt tänka på alla som varit där före dem. Den overkliga, oslagbara känslan att de nu tillhör en av Skolscenens elever. De kommer att känna dramatiken i väggarna. Om det är efter alla teaterstudenter som kommit och gått under årens lopp, eller den reella dramatik som måste ha utspelats här då byggnaden tjänade som tingshus, eller om det helt enkelt bara är deras dramatiska tonårshjärta som dunkar av längtan efter att det riktiga skådespelarlivet ska börja, ska jag låta vara osagt.

Åsikter om skolscenens byte av lokaler har jag inga.

Men se för Guds skull till att det här blir det sista tingshus skolscenen huserar i.

Vi har inga fler tingshus i Skara för skolscenen att flytta till och Skolscenen hör hemma i stan. Det hörs ju på namnet!

Symaskinen

Ann-Britt Molander Johansson

Så stod hon då äntligen där, om än inte i predikstolen så i Båtsmanshuset. Nog var hon lite tung när hon baxades upp på andra våningen. Först dolde hon sin skönhet med en huva. När den blev avlyft såg vi denna mörka skönhet svart och med smal midja med pärlemor glimmande och med intarsia i sitt smäckra bord. Under det välsvarvade men stadiga ben. Till sist en trampa som nu vilade ut. För hon är gammal – symaskinen som hittat sin väg hit till Skara. Ann-Marie Perssons farmor, född 1884, har sytt på den. Hon bodde i Ljusne och sydde på beställning. Ann-Marie har skänkt den till Skara Gille och nu står den som ett smycke rakt ovanför trappan i Båtsmanshuset.

Symaskinen är av märket AB Zackman och är tillverkad i Stockholm i början på 1900-talet. Tyvärr kan vi inte sy på den för ingen kan trä den. Den har nämligen en skyttel i stället för en spole. Som tur är fick vi en symaskin till av Ann-Marie. Den är av yngre datum. Den går att fälla ned i bordet. Efter att Henrik i Husqvarna-affären bytt rem på den och med lite symaskinsolja fungerar den perfekt. I Skara kunde man före 1948 gå till Henriks farfars bror och köpa en symaskin. Affären låg då på Klostergatan 6.

Vem uppfann då symaskinen?

En klurig man vid namn Walter Hunt uppfann prototypen till dagens symaskin med nålsögat nära spetsen och en undertråd, som låste fast tråden på tygets baksida. Redan 1790 skapades emellertid en symaskin för skor. Den kunde bara sy kedjestygn. 1830

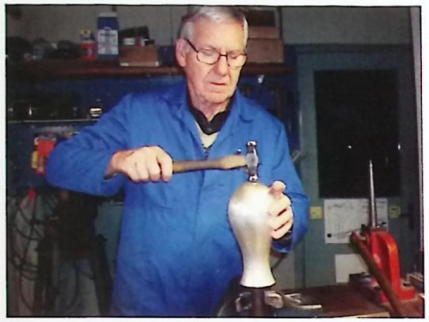

fick Thimmonier patent på en symaskin, som också bara sydde kedjestygn. Den blev ingen succé. Walter Hunt lämnade emellertid inte in sin patentansökan. Kanske tänkte han på de handsömmerskor, som då skulle bli arbetslösa mitt under lågkonjunkturen i USA. I stället böjde han till en metalltråd och efter att ha experimenterat tre timmar hade han uppfunnit säkerhetsnålen och sålde patentet för 15 dollar för att kunna betala sina skulder. Isaac Singer betalade till slut en stor summa pengar till Hunt för hans orginalidé till symaskinen. Men innan en enda krona hade betalats ut dog Hunt i lunginflammation (Hemslöjdens Tidning).

Guldsmeden på S:t Larsgatan i Skara.

Erik Sånnek

I Skara finns en idag ovanlig hantverkare, nämligen en guldsmedsmästare. Det är Ulf Falck. Ulf driver tillsammans med hustrun Ann-Sofie, Falcks Guld och Silver AB med bi-firma Ateljé Waldemar. Det har de gjort sedan 1970-talet, då de tog över efter guldsmedsmästaren Waldemar Jonsson Ann-Sofies far. För övrigt kan nämnas att guldsmedstraditionen i Skara har anor från 1500-talet.

Ulf Falck har sina rötter i Skultorp och kom till Skara 1963 då han började i guldsmedsyrket.

Ulf hade tidigt ett hantverksintresse, bildhuggeri låg nära till hands. Men så blev det inte utan det blev guldsmedslärling hos sin blivande svärfar, som startade sitt företag 1945. Waldemar hade förmågan att väcka intresse för yrket. 1968 blev Ulf efter avlagda prov guldsmedsgesäll och 1978 guldsmedsmästare, alltså en lång utbildning för att kunna titulera sig mästare.

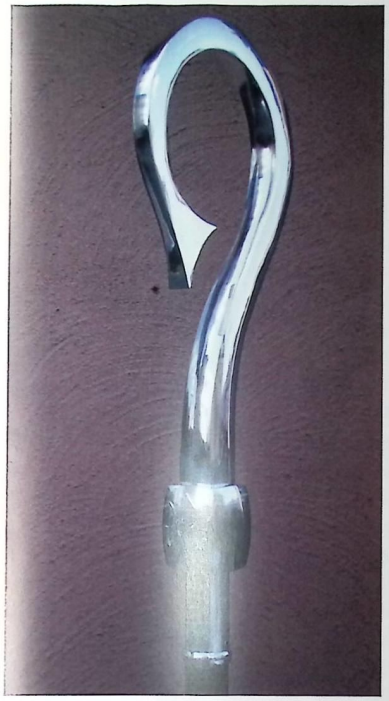
När Ulf gick som lärling hos mästaren Waldemar, fanns där tidigare fyra gesäller som arbetade på verkstaden. På den tiden tillverkades alla smycken i guld och silver för hand i verkstaden. Numera är det mesta i branschen tillverkat utomlands och gjutet.

Många tycker säkert att guld- och silversmide är en lyxvara och det är det förvisso. Men så gott som alla människor kommer någon gång i kontakt med en guldsmed då det gäller de viktiga stunderna i livet såsom vid födelse, dop, födelsedagar, examina, förlovning, bröllop. Även omarbetningar av arvegods är viktigt för många. Allt detta bygger på förtroende för guldsmeden.

Ulfs egen produktion har alltid stått i fokus och under åren som gått har det blivit en del udda saker som tillverkats. Under de år som ostmässan pågick tillverkade Ulf många av de priser som delades ut till vinnarna. Vinnande Ostmästare fick en ostmunk i äkta silver, som väger 2,2 kg.

Ett annat specialuppdrag var beställningen av kopior av de bronssköldar som hittades på Kålland 1985. Det var ett omständligt och tålamodsprövande arbete att återskapa det mönster som fanns på sköldarna.

Ulf fick ett hedersuppdrag 1988 från Skara stift – att skapa en biskopskräkla till Skara domkyrka. Det var en spännande utmaning, ur såväl ett hantverksperspektiv som ett konstnärligt sådant. Kräklan, som består av 3,5 kilo silver, tog lång tid att tillverka. Finansieringen bekostades genom en donation av Fredrik Wehtje, som då var VD för Rörstrands. Ett stiftsemblem finns ingraverat på kräklan, ett

prov på Ulfs gravyrkonst.

mål för att få inspiration. Sedan gäller det att göra skisser på de föremål som skall tillverkas. Skisserna skall godkännas av beställaren innan tillverkning. Att det blivit många beställningar under årens lopp vittnar antalet kyrkor som man kan se Ulfs alster i. Över 250 kyrkor har det blivit sedan 1970-talet.

Mellan åren 2000–2010 var Ulf handledare och ansvarig för utbildningen av guldsmeder på yrkeshögskolan i Falköping, vilken är den enda skolan i landet. Det är alltid stimulerande att dela med sig till kunskapstörstande ungdomar som vill föra vårt skapande yrke vidare, säger Ulf.

Idag har Ulf passerat pensionsåldern, men sitt brinnande intresse för yrket har han kvar och han går gärna ner i verkstaden och arbetar med beställningsarbeten, vilket han inte tänker ge upp i första taget.

Redan på Waldemars tid i företaget började man tillverka kyrksilver på beställning, ett arbete som numera tar all tid i anspråk. Waldemar hade ett särskilt intresse för kyrksilver som han förde över på Ulf. Det är en hantverksmässig utmaning enligt Ulf. När det kommer en beställning börjar Ulf med att besöka kyrkan i fråga för att fotografera kyrkan och andra före-

Domkyrkobranden 10 september 1947

Carl-Erik Jonsson

Det brinner i domkyrkan!

Det var en vacker höstdag och det var friluftsdag på Skara högre allmänna läroverk. Klasserna var uppdelade på olika aktiviteter. Själv gick jag i 7:1, dvs första ringen i gymnasiet. Vi cyklade upp till läroverkets sportstuga på Billingen, med utsikt över slätten inklusive Skara. Väl uppe vid stugan hade vi olika uppgifter att lösa när någon helt plötsligt ropade:

DET BRINNER I DOMKYRKAN!!!

Efter att det konstaterats att det var sant fanns ingen tanke på att fråga någon lärare om lov att ge sig hemåt. Så gott som samtliga elever hade bara en sak i huvudet; upp på cyklarna och med ilfart ta oss till Skara! Dagens cykelgymnasister hade fått kämpa för att kunna hänga med oss. Väl hemma kunde vi konstatera att det var en allvarlig brand i Domen. Branden tycks ha börjat i väster mellan tornen och spridit sig österut mot tvärskeppet. Taket var täckt med skiffer vilket bidrog till snabb spridning av elden. Själv stod jag på torget där Marumsgatan börjar. Stortorget var helt avspärrat för trafik, så samtliga gator var avstängda. Dessutom hade ju läroverket sportlov, vilket var tur i oturen, annars hade skolan fått utrymmas då branden upptäcktes vid elvatiden. Skara brandkår fick hjälp efter hand av brandkårerna i Skövde, Lidköping och Götene. Gamle brandchefen i Skara, David Bergman, ledde släckningsarbetet. Han hade totalt ett sjuttiotal brandmän och flera frivilliga till sin hjälp. Brandmännen lyckades begränsa elden så kyrktornen räddades och

elden stoppades vid tvärskeppet! Yttertaket var då helt nedbrunnet men tack vare de starka valvbågarna var innertaket räddat.

Strax före klockan 2 på eftermiddagen var branden släckt och det ansågs inte vara någon fara att gå in i kyrkan. Brandmännen hade fem motorsprutor till sitt förfogande och det var Dofsans vatten som fick pumpas upp till släckningsarbetet. Det gick åt så mycket vatten att fördämningen vid Dofsans utlopp ur Viktoriasjön fick öppnas.

Rädda det dyrbara

Kyrkans dyrbaraste inventarier togs ut liksom Soopska graven som bars ut och räddades. Det var stark västlig vind, så de gamla trähusen utmed Skolgatan och Bommagatan var i riskzonen. På flera tak sågs eldvakter för att släcka eventuella brinnande skifferbitar som kom flygande. Märkligt nog var det bara det enda stenhusets tak som blev angripet där brandmännen måste släcka med vattenbegjutning. Varför det fanns träställningar runt södra tornet och utmed södersidan berodde på att renoveringsarbete pågick. Dessa ställningar var till hjälp, när djärva brandmän klättrade upp med vattenslangar och bekämpade elden, framför allt gällde det södra tornspiran. Räddningsarbetet med inventarierna, som jag tidigare nämnde, påbörjades under släckningsarbetet Mina farbröder Nils och Sven på Jonssons Gelbgjuteri var med och räddade några ljuskronor från innertaket. Även de två stora malmstakarna som än i dag står framme i koret bars ut. När branden var släckt täcktes hela kyrkgolvet med sågspån för att suga upp vattnet. Det var åtskilliga mängder sågspån som breddes ut och sedan samlades upp för att vatten inte skulle skada det gamla kyrkgolvet.

Hur branden uppstod

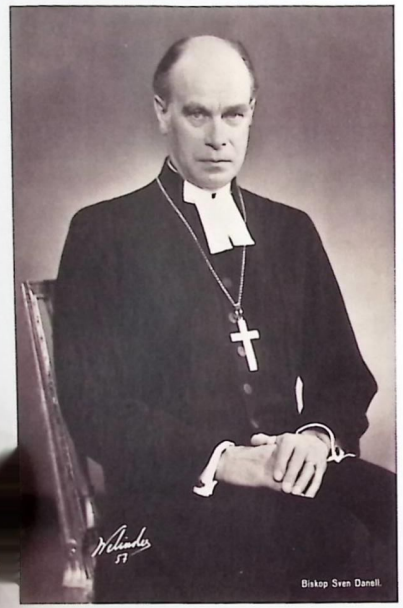
När branden var släckt kom så frågan om hur den hade uppstått. Teorier fanns om att svetsningsarbete på kyrktaket kunde vara orsaken. En annan möjlighet var att ett rejält åskväder hade dragit över Skara kvällen innan och kanske tänt något som låg och pyrde under skiffertaket. Den verkliga orsaken, att branden var anlagd, kom först i dagen åtta år senare då pyromanen erkände att han anlagt branden.

Sven Danell såg domkyrkobranden som ett järtecken

Elisabet Stålarm

Domkyrkobranden i Skara för 70 år sedan väckte stor bestörtning vida omkring. Redan samma kväll, den 10 september, höll Sven Danell, biskopssonen från Skara, ett starkt engagerat radiotal om Skara domkyrkas stora betydelse. Åtta år senare valdes Sven Danell till biskop i Skara.

Vad vore Skara utan domkyrkan? Platt intet, blir det samfällda svaret. Så när den anrika helgedomen hotades av snabbt uppflammande brand den 10 september 1947 spred sig förskräckelsen som en löpeld över såväl Skara som riket i övrigt. Skara domkyrkas betydelse, inte bara för Skara utan för hela det kristna Sverige, framhölls redan samma kväll i ett engagerat radiotal av Sven Danell. Biskopssonen från Skara var vid denna tidpunkt hovpredikant och föreståndare för Ersta diakonissanstalt. Åtta år efter domkyrkobranden valdes Sven Danell till biskop för Skara stift.

Talet kan för nutida öron te sig bombastiskt och högstämt. Men är fyllt av äkta känsla och kunskap. Brandens förlopp var mycket dramatisk och det såg mörkt ut för Skara domkyrka. Hela talet andas dock trosvisshet. Att Skara domkyrka, som alltid målmedvetet, skulle resa sig ur askan.

Inledningen är dramatisk: "När lågorna idag skövlat Skara domkyrka, har olyckan drabbat en helgedom, vars grund vigts till helig mark för nära tusen år sedan och som representerar kristendomens första verkliga fasta stöddjepunkt i vårt land. Det var i väsentlig grad härifrån, som Sverige erövrades för Vite Krist. Därför är det något av tungt och varnande järtecken i Skara domkyrkas brand."

Sven Danell berättade med stark inlevelse om Skara som Sveriges första stift och hur de olika biskoparna, allt från Adalvard och framåt, utvecklat domkyrkan. Ett återkommande tema är hur Mariakatedralen alltid rest sig, oavsett om det gällt danskars härjningar eller vådeld. Sven Danell beskriver domkyrkans pånyttfödelse efter upprepade prövningar; "Hon har rest sig, åter och åter. Efter en förödande brand styrde Johan III ut henne – säkert ganska imponerande – med de höga, nålvassa spiror på torn och tureller, som vi minnas från Suecia antiqua. Efter åtskilliga senare anspråkslösa provisorier, dikterade av knapphet och nöd, stadfäste Gustav III Deprez' utkast till den domkyrka med tvärt avskurna torn, som gav upphov till namnet "Skara böxor". På Oscar II:s tid utförde Helgo Zetterwall sin mycket genomgripande restaurering, ofta klandrad, men i denna stund, då dess frukter förödas, värd ett rättvist erkännande för gedigenhet och allvar."

Skara domkyrka förmedlar ett tidlöst budskap från generation till generation. Perfekt återgivet i Sven Danells radiotal den 10 september för 70 år sedan. "Hennes gestalter ha skiftat. Ändå är hon densamma, och kanske är det mer än inbillning, att hennes pelare tyckas ge ifrån sig en aning av rökelsedoft från forna tider. Här har under digerdöden skaror packats samman och ropat sitt "miserere!" Här har Svedberg predikat bättring så att något börjat röra sig i västgötahjärtan."

Sven Danell känner sitt Skara och stadens själ som är så tätt sammanflätad med domkyrkan. Slutet på radiotalet lyder: "Som en gammal god mor har hon vakat över de många skolornas och den myckna ungdomens stad. Hennes svaga eko har överröstats, när studentexamensglädjens brusande jubel svallade genom kastanjeblommande Krabbelund, men i den sena majkvällens ljumma blomsterånga, när gymnasistkvartettens "Farväl, du sköna maj!" under skymningstunga kronor ljöd som en suck om alltings förgänglighet, då var det som om hon stått där och viskat: det kommer till sist en evig vår. Om vår Herre skänker sin gamla jord dagar än, då veta vi, att hon skall resa sig igen. I ny gestalt ska hon stå där, och sedd från höjderna vid Hända skall hon åter i sommarljus kunna lysa som alabaster. Hon skall stå där och sia om, en helgedom icke gjord med händer, en evig boning – i himmelen."

Källa: Julhälsningar till församlingar i Skara stift år 1947

EA
SKARA
telefon 0511-134 60
telefax 0511-127 12
www.eaakeriab.se

VI PRODUCERAR MÅTTANPASSAD KVALITETSPLÅT FÖR TAK OCH VÄGG
Som lokal leverantör har vi korta leveranstider.
Vi bygger även hallar och levererar kompletta materialsatser inklusive plåt, takavvattning, taksäkerhet, beslag och infästning till ditt hus.
BORGA®
Tel. 0511-34 77 11 | www.borga.se
PROFFS PÅ PLÅT
BORGA®
TILLVERKNING
SEDAN 1973

Klockorna i Skaradomen och Nils Billsten

Karin Haglund

Fyra stora klockor finns väl bevarade i Domkyrkans höga torn, en klocka, den största, i det norra och de andra tre i det södra. Storklockan gör skäl för sitt namn. Den väger drygt 2½ ton, är 1½ m hög och har en diameter på 164 cm. "Denna klocka, kronan bland alla dess likar i stiftet", fördärvades genom en sorglig eldsvåda år 1719, men återställdes till sin forna glans år 1725. Sveriges konung var då Hans Höghet Fredrik I. Stiftets biskop: Herr Doktor Jesper Swedberg Kostnaden 50 daler silvermynt bestred adelsmannen Jesper Swedenborg d. y. "

Denna text, fast på latin, finns på klockans ena sida. På den andra finns en Kristusbild och därunder ett bibelcitat -

Mika 6:8-9 THET ÄR THIG SAGT MENNISKIA, HVAD GODT ÄR OCH HVAD HERREN AF THIG ESKAR, NEMLIGA ATT HÅLLA GUDZ ORD OCH BRUKA KÄRLEK OCH WARA ÖDMIUK FÖR THINOM GUDH.

Nils Billsten var klockgjutare i Skara på 1700-talet och gjuter 130 klockor till kyrkorna i stiftet. Många klockor blev omgjutna efter att våldsamt ha fått ringa vid Sveriges konungars död. Harald Widéen har skrivit utförligt om detta i Skara Gilles årsbok 1961.

Bland alla hantverk, som fått ge namn åt gator i Skara finns också klockgjutare. Men Klockgjutaregatan är nog inte så värst känd, om man nu inte bor där, som jag har gjort.

Öster om Brobacka, parallellt med Riddaregatan och i rät vinkel med Mynthusgatan, där har vi Klockgjutaregatan. Klockgjuteriet fanns på Brobacka eller Gälakvist som man sa förr. Nils Billsten bodde här och boningshuset stod kvar ganska oförändrat hela 1800-talet, men revs 1903. Det hade tyvärr fått förfalla och gick under namnet "Skrämbo". Det finns också en Nils Billstensgata. Den går vinkelrätt från Skaraborgsgatan rakt söder ut och längs med planteringen vid modellen av Skaraborgs slott. Nils Billsten hade gott anseende och var rådman i Skara. Hans klockor har mycket att berätta t ex

Broby 1753

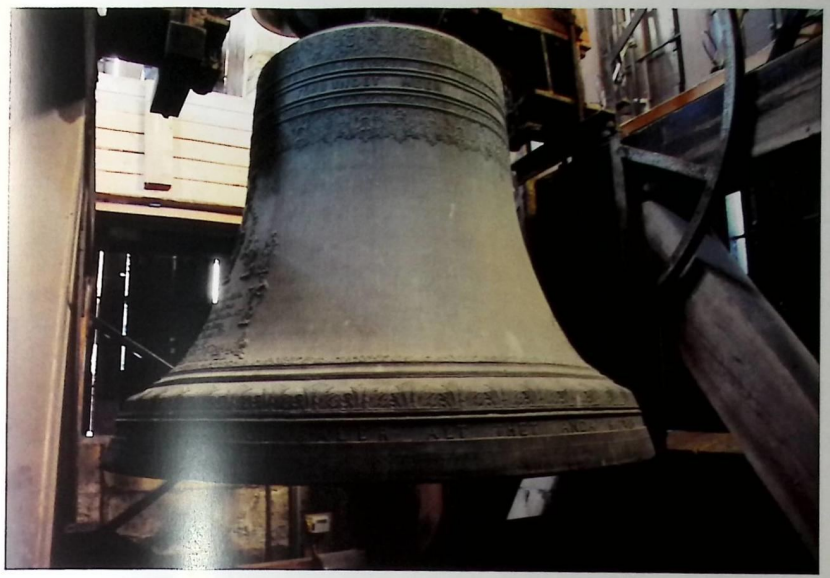
Från stapelen jag nederföll
vid ringningen för Sveriges kung.
Min överdel då icke höll,
ty nederdelen var för tung

Örslösa 1754

I långan tid med ljuvlig ljud
hopkallat folk att prisa Gud,
till dess jag vid kung Fredriks död
en remna fick av sorg och nöd.

Alla Billstens klockor var daterade och ibland dekorerade med växtslingor och akanthusblad. Någon gammal klocka hade namnet Cantabona, som betyder "sjung vackert".

Så har Skara domkyrkas Storklocka, sedan den gjutits om av Nils Billsten 1785, fått en inskription i nedre kanten, ett bibelcitat från Davids psalmer - som handlar om lovsång.

Davids psalm 150:5,6 LOFWER HERRAN MED KLARA CYMBALER, LOFWER HONOM MED VÄLKLINGANDE CYMBALER ; ALLT THET ANDA HAFWER LOFWE HERRAN

Klockorna ringer samman till gudstjänst och andra förrättningar och varje klocka har sin tonhöjd och sin styrka. Förr ringdes klockorna manuellt och då krävdes ibland flera ringare. Numera sköts ringningen från kyrkorummet. En särskild ordning följs när man ringer till "helgsmål". Då låter man klockorna höras en i sänder, för att slutligen alla få ljuda tillsammans.

I Skara Gilles årsbok för 1989 – 1999 har Ivar Andersson skrivit om de gamla klockorna och om Nils Billstens livsverk i Skara.

Nya tider - nya klockor!

2014 fick Domkyrkan ett klockspel.

Det är en gåva med anledning av stiftets 1000 – års jubileum. Erik Långström tog initiativ till en insamling och intresset var mycket stort.

I oktober 2014 kunde de 25 bronsklockorna hissas upp i kyrkans norra torn. Där ovanför

Storklockan fanns ett passande utrymme. 1:a Advent 2014 kunde invigningen ske. Domkyrkoorganist Reibjörn Carlshamre har spelat in koraler, som man kan lyssna på varje dag. Det finns mycket information att hämta på internet. Där kan man följa hur man hissade upp och monterade klockorna och hur dom är tonsatta. Men där kan man också fördjupa sig i kyrkklockors historia.

Telefonen, dess tillkomst och utveckling

Sammanställt av Åke Paulsson

140 år har vi haft telefon. Telefonen uppfanns av italienamerikanen Antonio Meucci som konstruerade den första telefonen omkring 1849. Han ansökte om patent för sin telefono 1871, men i brist på pengar förmådde han inte betala för ansökan. Alexander Graham Bell beviljades 1876 patentet och fick i många år äran för uppfinningen. Meucci försökte hävda sin rätt fram till sin död 1889. Patentet upphörde i januari 1993 och 2002 erkändes Meucci som uppfinnare av telefonen

I sitt ursprungliga patent hade Bell en kontinuerlig batteriström stående i ledningen och vid hörmembranen fäst en platinatråd nedsänkt i en svavelsyrehaltig vätska för att på så sätt få fram membranens svängningar. Senare tog Bell bort dessa och gav telefonen den utformning den sedan huvudsakligen kom att ha under de närmaste 100 åren. Mottagare och sändare hade ursprungligen samma utformning, men lämnade alldeles för svaga strömmar för att telefonering skulle vara möjligt några längre sträckor, och man övergick därefter till en batterimatad mikrofon att tala i.

När Lars Magnus Ericsson i april 1876 startade sin elektromekaniska verkstad i Stockholm kände han inte till att uppfinningen av telefonen som hade gjorts några månader tidigare i Amerika. Bell var jämnårig med Lars Magnus Ericsson. Som lärare vid en dövstumsskola och vid universitetet i Boston studerade Bell talljudens natur. Han gjorde försök med framställning av toner genom att elektromagnetiskt påverka stämgafflar och blev då tvungen att sätta sig in i den elektriska strömmens verkningar. Han blev alltmer övertygad om möjligheten av talöverföring på elektrisk väg trots det mänskliga talets komplexa natur.

Nog måste Lars Magnus Ericssons intresse ha väckts när han läste i DN att det var "en liten cirkelrund skiva" som möjliggjorde detta. Föga anade han dock vilken betydelse telefonen skulle få för hans framtida verksamhet. Den princip som Bell använde i sin telefon är densamma som fortfarande används i telefonapparatens hörtelefon. En tunn skiva av järn - ett membran - alstrar ljudvågor då den påverkas av varierande strömmar på en elektromagnet. Omvänt kan även ljudvågor få membranet att svänga varvid ändringarna i magnetkretsen orsakar strömmar i lindningen. De första telefonförbindelserna bestod därför av två Belltelefoner hopkopplade över en ledning. Omväxlande använde man telefonen som mikrofon och hörtelefon

Den första demonstrationen av Bells telefon i Stockholm gjordes sommaren 1877. På hösten samma år började ett par firmor, Joseph Leja och Numa Peterson, saluföra från Amerika importerade telefoner. Lars Magnus Ericsson köpte några för experiment och kopierade dem i ett mindre antal. I december 1877 byggdes de första privata telefonförbindelserna i Stockholm. Det var mellan Henrik Tore Cedergrens bostad och juvelerarebutik på Drottninggatan och mellan gasverket och gasklockan vid Klara sjö

Arbetena på Ericssons verkstad var de första åren helt naturligt av blygsam omfattning. Det var mest reparation av visaretelegrafer för järnvägarna och morseapparater för telegrafen. Men snart började Lars Magnus Ericsson konstruera egna och förbättrade typer av sådana apparater, vilka genom sitt utmärkta utförande fick ett gott mottagande

Under 1878 fick Lars Magnus Ericsson in amerikanska telefoner till sin verkstad för reparation och justering. Han skaffade sig härigenom sådan erfarenhet att han ansåg sig kunna starta egen tillverkning. Några hindrande patent fanns inte. Den 14 november 1878 lämnade de första paren "telefoner med trumpet' verkstaden. Efterfrågan uteblev inte och vid årets slut hade ett 20-tal par levererats. Priset var 55 kr paret, alltså förhållandevis högt

Detta var den anspråkslösa starten till vad som snart skulle bli LMEs huvudproduktion. Grunden lades till företagets utveckling från hantverk till industri - en industri som med tiden skulle bli ett av världens ledande telefonföretag.

I de apparater som Lars Magnus Ericsson tillverkade de närmaste åren var hörtelefonen av Belltyp. Som mikrofon användes en konstruktion med större magnet och förbättrad magnetkrets. En bordsmodell och en väggmodell konstruerades och vid 1880 års utgång hade mer än 400 telefoner tillverkats.

Amerikanen Francis Blake lyckades konstruera en praktiskt användbar mikrofon, som var effektivare än Belltelefonen. Med Blakes mikrofon som utgångspunkt gjorde Lars Magnus Ericsson sin första mer självständiga konstruktiva insats på telefonområdet genom spiralmikrofonen. Med spiralmikrofonen kunde Lars Magnus Ericsson 1880 konstruera sin första kompletta telefonapparat. Det var en väggapparat med hörtelefon, mikrofon och batteri. Apparaten hade också klykomkopplare samt tryckknapp och likströmsklocka för signalgivning.

År 1880 inleddes det svenska telefonväsendets snabba utveckling. I september öppnade det amerikanska Bellbolaget sitt publika telefonnät och den första telefonstationen i Stockholm med 121 abonnenter. Kort därefter kom en anläggning i Göteborg. Såväl tele-

fonapparaterna som övrig utrustning var av amerikansk tillverkning. Anläggandet av telefonnät på flera andra orter började diskuteras och telefonföreningar bildades. Lars Magnus Ericsson tog upp konkurrensen med Bellbolagets apparater och vann sin första framgång genom att i början av 1881 få leveranserna till Gävle telefonförening, sedan hans telefonapparat vid jämförande prov visat sig bättre än den amerikanska. Under 1881 såldes över 500 telefoner

Kungliga Telestyrelsen började samma år utvidga sin verksamhet, från telegrafi, till att omfatta även telefoni genom att anlägga ett mindre nät för departement och ämbetsverk i Stockholm. Verksamheten växte genom anläggningar i landsorten under de närmaste åren och LME blev leverantör av såväl telefonapparater som växelbord.

n alltmer ökade efterfrågan stimulerade ars Magnus Ericsson till förbättringar och nykonstruktioner av sina telefoner. År 1882 var han färdig med den väggapparat, som med sin karaktäristiska utformning, blev grundtypen för en rad av LMEs väggapparater under mer än ett par decennier. Apparaten blev omtyckt av telefonförvaltningarna och abonnenterna inte minst på grund av sin goda kvalitet. Den såldes i ett stort antal, även utomlands där den gick under benämningar som "Swedish pattern".

År 1883 blev ett märkesår i den svenska telefonins historia. Då bildade H T Cedergren Stockholms Allmänna Telefonaktiebolag (SAT) för att konkurrera med Bellbolaget, vilket genom sina höga tariffer inte haft någon större framgång. Den 31 oktober öppnades SATs första telefonstation vid Oxtorget och vid årets slut var 785 abonnenter inkopplade till nätet. Därmed började den helt otroliga utvecklingen av telefonväsendet i huvudstaden. År 1885 hade Stockholm flera telefoner än någon annan stad i Europa och har sedan dess förblivit en av världens främsta telefonstäder.

Redan från början inleddes ett intimt samarbete mellan Cedergren och Lars Magnus Ericsson. Telefonutrustning av hög kvalitet och till låga priser från den Ericssonska verkstaden bidrog till SATs snabba framgångar. Företagets första beställning omfattade förutom växelbord inte mindre än 500 telefonapparater.

År 1891 startade Kungliga Telestyrelsen, sedermera Televerket, egen verkstadsrörelse med konstruktion och tillverkning av telefonmateriel för sina anläggningar. Abonnentantalet var visserligen litet vid sidan av de enskilda nätens, men det var dock ett kännbart slag för LME att inte längre vara ensamleverantör till Televerket. Å andra sidan blev det inledningen till växelvis konkurrens och samarbete mellan LME och Televerket, vilket

i så hög grad bidragit till den svenska telefonteknikens utveckling. Redan 1893 framkom Televerkets väggapparat som bibehöll LME-apparatens grundform men som genom sina enkla linjer utan all utsmyckning fick ett sakligare utseende. Den efterföljdes året därpå av bordsapparaten och dessa båda blev sedan under lång tid standardapparaterna i "Rikstelefons" nät

Vid sekelskiftet började telefonstationer utomlands att utföras enligt centralbatterisystem (CB) i allt större utsträckning. I Sverige dröjde det ända till 1909 innan Televerkets första CB-station öppnades i Helsingborg. Då hade en helt ny telefon konstruerats som lämpade sig för serieproduktion. I väggapparaterna ersattes trä med plåt. Också bordsapparaterna fick höljen av plåt. Handmikrotelefonen bibehöll sitt tidigare utseende men mikrofonen var utförd som en lös kapsel, lätt att byta ut vid fel.

När automatiseringen av telefonnäten tog fart i början på 1920-talet kompletterades CB-apparaterna med en utanpå apparaten monterad fingerskiva. Med fingerskivan sänder abonnenten de strömimpulser som svarar mot siffrorna i det önskade numret och styr inställningen av de automatiska väljarna på stationen. LMEs första moderna fingerskiva konstruerades redan 1915.

Automatisering av telefonnäten kom under 1920-talet att få en alltmer dominerande betydelse och man fick behov av en telefonapparat med fingerskivan som integrerad del. År 1931 var LME emellertid färdig att marknadsföra den automattelefon i plastkåpa som inledde en ny epok. Denna apparat skilde sig från tidigare genom att både handmikrotelefon och apparatkåpa var utförda i härdplast, bakelit. Handmikrotelefonen vilade inte i en rörlig klyka som tidigare utan i ett fast säte i kåpan. Bakelitapparaten blev genast standard hos Televerket. Under 1930-talet utvecklades ett flertal apparater för olika abonnentbehov baserade på den nya bakelitapparaten och dess komponenter

LMEs nya kontors- och verkstadsanläggning i Midsommarkransen, Stockholm, togs i bruk 1940 och medförde nya resurser för det tekniska utvecklingsarbetet. En andra generation bakelitapparater med mjukare linjer och förbättrade transmissionsegenskaper fördes i marknaden 1947. Apparaterna hade en nykonstruerad mikrofon med god tonkurva, lägesoberoende, stabilitet och en känsligare hörtelefon. Även fingerskivan var en nykonstruktion med hålskiva i plast.

Redan i början på 1940-talet arbetades på att vidareutveckla telefonen.

Det skulle emellertid dröja till mitten av 50-talet innan en ny telefon Ericofon, Kobra, efter flera års test, bearbetningar och prak-

tiska prov kunde marknadsföras. Det verkligt radikala med Ericofon, Kobra, var att samtliga komponenter som abonnenten använder – hörtelefon, mikrofon, klykomkopplare och fingerskiva – var hopbyggda till en enhet som abonnenten kunde hålla i handen. En ny bekväm apparattyp hade skapats.

Framgången blev omedelbar, intresset för den nya apparaten spreds snabbt över världen. Formgivningen har fått många lovord och 1972 utsågs Ericofon av Museum of Modern Art i New York till en av 1900-talets bästa industri-designs. En fördel är att apparaten kan ställas var som helst på ett bord och inte behöver placeras i någon fast apparatdel samt att den bara har ett enda apparatsnöre.

Trots framgångarna med Ericofon stod det klart för LME att flera stora telefonförvaltningar också ville ha moderna apparater av den traditionella plasttypen. Bakelitapparaten från 1947 fyllde inte dessa fordringar. I samarbete med televerket utvecklade därför LME i början på 1960-talet en ny apparat av detta slag, helt modern ifråga om materialval och transmissionsegenskaper. Apparaten introducerades 1962 under namnet Dialog.

Dialog är utförd i termoplast i ett flertal färger för modern miljö. Handmikrotelefonen är mycket lätt. Då apparatkåpan är försedd med ett bekvämt bärgrepp är apparaten lätt att flytta, vilket är särskilt värdefullt vid propp- och jackanslutning. Ringklockans ljudstyrka kan varieras av abonnenten.

Knappsatser användes tidigt av telefonister i halvautomatiska system liksom också under pågående automatisering för förmedling av trafik från manuella till automatiska stationer. Det var först på 1950-talet som man på allvar började diskutera att använda knappsatser i telefonapparater. LME hade ett mindre försöksnät i Hägersten i Stockholm 1956. Efter flera års utvecklingsarbete marknadsförde LME 1969 den knappsats för automatapparater i anläggningar med tonfrekvensval som nu är standard. De tolv knapparna är arrangerade enligt internationellt rekommenderad standard. En variant av denna knappsats har inbyggd tillsatsutrustning för fingerskivsimpulsering i stället för tonval, varigenom en knappsatsapparat kan anslutas till en konventionell automatcentral

I mitten av 1940-talet blev det möjligt att med hjälp av den alltmer utvecklade förstärkartekniken presentera en högtalartelefon, som kunde anslutas till en ledning som en vanlig telefonapparat. Halvledareteknikens tillkomst på 50-talet skapade helt nya möjligheter för utveckling av en högtalartelefon. Resultatet blev Ericovox, som började säljas 1959.

Behov av telefonapparater på offentliga platser uppstod tidigt. Därför konstruerades apparater för telefonering mot betalning av ett mynt. I Lars Magnus Ericssons första myntapparater, som kom fram i mitten på 1890-talet, signalerades inbetalningen akustiskt till telefonisten genom att myntet slog mot en klockklang av metall när det föll ned i apparaten. Snart infördes emellertid den sedan allmänt använda elektriska signaleringen. Den innebär att myntet vid inkassering påverkar en fjädrande vibrationskontakt som åstadkommer en följd av strömavbrott i mikrofonkretsen vilket hörs som ett rasslande ljud. Myntautomaten utfördes som en separat tillsats till en vanlig telefonapparat eller byggdes in.

Redan tidigt började Lars Magnus Ericsson konstruera och tillverka bärbara telefonapparater för civilt och militärt bruk. 1889 års apparat bestod av en trälåda som innehöll en komplett induktorapparat med batterier och handmikrotelefon. Den användes huvudsakligen för militärt bruk. De apparater som utvecklades på 1930-talet hade bakelittelefonens komponenter som utgångspunkt. Förutom mikrotelefonen ingick den nykonstruerade lilla induktorn. År 1936 togs steget till en helt modern och fältmässig universalapparat. Apparaten är mycket kompakt, väger fullt utrustad endast ca 4 kg och är bekväm att använda. Den utförs som LB-apparat, manuell eller automatisk CB-apparat och med möjlighet till tontelegrafering och andra specialfunktioner för fältbruk

Källa: Utdrag ur 'Teletekniskt Skapande 1876–1976' Del III, L. M. Ericsson 100 år, sidorna 12 – 48.

Samtliga bilder Teleförrådet Skara

Kläder för den mode-medvetna kvinnan!

Ingrids

Klostergatan 5
SKARA

Skara Glasmästeri AB
- Din bilglasmästare
GLAS kedjan

Kontakta oss när det gäller:
- Elinstallationer
- Styr- och reglerteknik, automation

Vi ger dig bra service med personlig prägel!

RUTENHJELMS ELEKTRISKA
0511-370043
kontakt@rutenhjelm.se
www.rutenhjelm.se

Centrumbostäder
i Skara AB

0511-34 66 60
MK bussresor
mkbussresor.se

Katalog 2018 ute i början av januari!

Påskresa till Stralsund
4 dagar
Avresa: 30/3
Pris från: 3 295,-

Skottland
6 dagar
Avresa: 24/5, 29/9
Pris från: 10 195,-

Blomsterrivieran
7 dagar,
Avresa: 14/5
Pris från: 8 995,-

Krakow
7 dagar
Avresa: 1/5
Pris från: 6 295,-

Holland
6 dagar
Avresa: 18/4, 19/4, 24/4
Pris från: 5 995,-

Tyrolen
7 dagar,
Avresa: 23/5, 16/7
Pris från: 6 095,-

POTATISBODEN
SKARA
FRUKT - BLOMMOR - GRÖNSAKER
Låga priser - Hög kvalite
0511-141 33, blomavd. 184 95

Läs Skb utan kostnad!
Ring oss - och du får tidningen i din brevlåda varje fredag under 5 veckor helt gratis. Tel 0511-302 50

SKARA DÄCK & FÄLG
0511 - 13 000 www.skaradof.se Vallgatan 42, Skara

Välkommen till din lokala optiker i Skara.
Hos oss får du Kompetens, Valfrihet och Omtanke.
FihnOptik
FihnOptik AB, Järnvägsgatan 12, 532 30 Skara
Tel. 0511- 10154, E-mail: info@fihnoptik.se
www.fihnoptik.se

Bildkavalkad från förr och nu.

Carl-Olof Storm har valt ut några gamla Skarabilder
där har Erik Sånnek tagit dagsaktuella bilder från samma plats
för att vi ska ges möjligheter att se och jämföra.

Husen som försvann. Skolgatan ner mot biblioteket

Dags för rivning av Svartbrödragatan 4 från 1912

Lagerboden på Klostergatan; köpman Eriksson med personal

Hötorgsgatan in från Skaraborgsgatan

Marknad på Stortorget

Innergården Oxbacksgatan 13-Storms handelsträdgård

KLOSTERGATANS
SKOR
KLOSTERGATAN 5, SKARA • TELEFON 0511-10652

O. H. Gustafsson

KONDITORI OCH BAGERI AB

Klostergatan 3
Tel. 0511-105 70

Folkungagatan 8
Tel. 0511-107 48

provektor®

ICA
KVANTUM
Munken Skara

Öppet alla dagar
7 - 22

Smakfuttt • Bekvämt • Prisvärt

Nämnden i Skara Gille efter Årsstämman 2016

Ålderman Tommy Kroon
Biträdande ålderman Barbro Olofsson
Kassabevarare Erik Sånnek
Gilleskrivare Ann-Britt Molander Johansson
Bisittare Gunnar Karlsson
Ersättare Carl-Erik Jonsson
Ersättare Hans Andersson
Ersättare Ulla-Britt Larsson
Ersättare Barbro Hassel
Revisorer Erik Sjölin och Elmer Eriksson
Gillesvärdar Anna-Lena och Sture Veghed samt Gunvor och Olof Astersten
Valberedning Leif Jonsson och Sture Veghed

Nämnden i Skara Gille efter Årsstämman 2017

Ålderman Tommy Kroon
Biträdande ålderman Barbro Olofsson
Kassabevarare Erik Sånnek
Gilleskrivare Ann-Britt Molander Johansson
Bisittare Gunnar Karlsson
Ersättare Ulla-Britt Larsson
Ersättare Barbro Hassel
Ersättare Göran Johansson
Ersättare Anders Sahlström
Revisorer Per Martinsson och Henrik Lindkvist
Gillesvärdar Anna-Lena och Sture Veghed samt Gudrun och Roland Johansson
Valberedning Leif Jonsson och Sture Veghed

Gamla årgångar av Gillesboken
Ett och annat från
den gamla staden Skara
finns att köpa hos
Gillesnämnden

Skara Gilles medlemmar 2017

EFTERNAMN	FÖRNAMN	ORT
Adolfson	Margaretha	Skara
Adolfsson	Bernt	Skara
Agerborn	Per-Olof	Skövde
Ahlm	Gun-Britt	Axvall
Ahlm	Margit	Skara
Ahlmark	Ann-Marie	Skara
Ahlmark	Lars	Skara
Ahlström	Carina	Skara
Ahlström	Jonas	Skara
Alexandersson	Gull-Britt	Skara
Algotsson	Arne	Skara
Algotsson	Lisbeth	Skara
Almbratt	Fredrik	Skövde
Altenberg	Bengt	Lund
Andersson	Alf	Skara
Andersson	Anders	Skara
Andersson	Anne-Christine	Skara
Andersson	Berit	Skara
Andersson	Berith	Skara
Andersson	Birgitta	Skara
Andersson	Britt-Inger	Skara
Andersson	Christina	Skara
Andersson	Desiré	Skara
Andersson	Eva	Skara
Andersson	Gunnel	Götene
Andersson	Görel	Axvall
Andersson	Hans	Axvall
Andersson	Ingemar	Skara
Andersson	Ingrid	Skara
Andersson	Ingrid	Skara
Andersson	Karl-Olof	Skara
Andersson	Kjell	Skara
Andersson	Lars	Skara
Andersson	Lennart	Skara
Andersson	Lennart	Skara
Andersson	Margaretha	Skara
Andersson	Margit	Skara
Andersson	Maria	Skara
Andersson	Marita	Skara
Andersson	Maryan	Axvall
Andersson	Mats	Lidköping
Andersson	Monica	Skara
Andersson	Roger	Axvall
Andersson	Stellan	Skara
Andersson	Svante	Skara
Andersson	Sven Åke	Skara
Andersson	Ulf	Skara
Andersson	Ulla	Lidköping
Andersson	Östen	Skara
Andreasson	Börje	Henån
Andreasson	Ulla	Henån
Andrén Clausson	Kerstin	Skara
Apelskog	Björn	Skara
Appelby	Karl-Erik	Skara
Appelby	Kirsten	Skara
Arvidsson	Inga-Britt	Skara
Ask	Sven Olof	Skara
Astersten	Gunvor	Skara
Astersten	Olof	Skara
Berg	Harry	Axvall
Berg	Helena	Skara
Berg	Inga-Lill	Axvall
Bergdahl	Christina	Axvall
Bergdahl	Lars	Axvall
Bergenstråle	Eskil	Skara
Berggren	Eivor	Skara
Berggren	Lilian	Skara
Bergh	Agneta	Skara
Bergh	Margit	Skara
Bergmann	Odd	Skara
Bergqvist	Irene	Skara
Bergqvist	Ulf	Skara
Björnberg	Solbritt	Skara
Björnfot	Ann-Sofie	Skara
Björnfot	Harry	Skara
Bohm	Karl Inge	Skara
Bohman	Bengt	Skara
Bolinder	Solveig	Skara
Bonander	Anna-Greta	Skara
Bonander	Björn	Skara
Bonnier	Åke	Skara
Bonnier Gustafsson	Kristina	Skara
Borg	Annebritt	Skara
Borg	Elisabeth	Skara
Borg	Lars	Hällekis
Brandshage	Hjördis	Skara
Broomé	Catarina	Skara
Bruhn	Bengt	Skara
Bruhn	Gunnel	Skara
Carlén	Barbro	Varnhem
Carlén	Sven	Varnhem
Carlsson	Elwi	Skara
Carlsson	Karl-Hugo	Skara
Claesson	Hans	Skara
Dafgård	Ingvar	Falköping
Dahl	Jörgen	Gävle
Dahlberg	Ann-Marie	Skara
Dahlberg	Leif	Skara
Dahlberg	Marianne	Skara
Dahlén	Gunvor	Mariestad
Dahlén	Karin	Skara
Dahlgren	Barbro	Skara
Dahlström	Sibylla	Skara
Damberg	Per-Olof	Skara
Damberg	Siw	Skara
Drejholt	Nils	Vinninga
Du Rietz	Margareta	Lundsbrunn
Edenholm	Björn	Skara
Edenholm	Evy	Skara
Edman	Margareta	Skara
Ek	Alf	Skara
Ekendahl	Siv	Skara
Eklind-Persson	Ulla	Skara
Eksell	Anders	Uddevalla
Elmehed	Doris	Skövde
Emteborg	Lisbeth	Mariestad
Emteborg	Per	Mariestad
Emteborg-Ohlsson	Annika	Skara
Engström	Agneta	Skara
Engström	Carl Olof	Skara
Enström	Anna-Greta	Skara
Ericson	Irene	Skara
Ericson	Jan	Skara
Ericsson	Elmer	Skara
Ericsson	Ove	Lidköping
Ericsson	Åke	Skara
Eriksson	Eva	Skara
Eriksson	Lena	Skara
Eriksson	Marianne	Lidköping
Eriksson	Ulla	Skara
Erngren	Marianne	Skara
Falck	Annsofie	Skara
Falck	Astrid	Skara
Falck	Ulf	Skara
Falk	Rolf	Axvall
Forsberg	Agneta	Skara
Forsberg	Alf	Skara
Forsberg	Gerd	Skara
Forsberg Karlsson	Annika	Skara
Forsling	Olle	Skara
Fredriksson	Bo	Skara
Fredriksson	Ingvor	Skara
Geiborg	Lena	Skara
Geiborg	Ola	Skara
Geiström	Gun	Skara
Geiström	Mats	Skara
Gelin	Kerstin	Skara
Granberg	Ulla	Skara
Granbom	Gunilla	Lidköping
Gren	Gunnel	Skara
Gren	Karl Olof	Skara
Grönlund	Lars-Åke	Kungälv
Grönlund	Malte	Skara
Grönlund	Mats	Skara
Grönlund	Ylva	Skara
Gullstrand	Thomas	Skara
Gunnarsson	Marianne	Skara
Gustafsson	Barbro	Skara
Gustafsson	Gullveig	Skara
Gustafsson	Maj-Lis	Skara
Gustafsson	Olle	Skara
Gustafsson	Solveig	Skara
Gustavsson	Kerstin	Skara
Gustavsson	Sven-Åke	Skara
Gynnstam	Yvonne	Lidköping
Göransson	Eva-Stina	Skara
Göransson	Inge	Skara
Hagberg	Gun-Brith	Skara
Hagegård	Ylva	Skara
Hagin	Eva	Axvall
Haglund	Börje	Skara
Haglund	Karin	Skara
Haglund	Karin	Skara

Hagman	Gudrun	Skara
Hallgren	Inger	Skara
Hammar	Anita	Skara
Hansson	Staffan	Skara
Hansson	Susanne	Skara
Hassel	Barbro	Skara
Hassel	Gurli	Skara
Hassel	Lars-Göran	Skara
Hassing	Sigge	Skara
Hassing	Siw	Skara
Helldin	Britt-Marie	Lundsbrunn
Hellström	Brita	Skara
Henrichson	Birgitta	Skara
Hermansson	Bernt	Skara
Hermansson	Evy	Skara
Herrmansson	Lisbet	Skara
Hideström	Barbro	Axvall
Hideström	Kjell	Axvall
Hjalmarsson	Gunvor	Uddevalla
Hjalmarsson	Inger	Skara
Hjelm	Carl-Erik	Lidköping
Hjertén	Johan	Skara
Holm	Anne-Marie	Skara
Holm	Thomas	Skara
Holmberg	Beatrice	Skara
Holmberg	Kent	Skara
Holmberg	Tomas	Skara
Holmberg	Åsa	Skara
Holmlund	Gunilla	Skara
Håkansson	Anita	Skara
Håkansson	Bo	Skara
Högberg	Anita	Skara
Höglund	Bodil	Skara
Höglund	Yngve	Skara
Högsved	Ulla	Skara
Höök	Lars-Erik	Skara
Ivanovska	Monica	Skara
Ivarsson	Florence	Skara
Ivarsson	Göran	Axvall
Ivarsson	Leif	Skara
Jacobson	Björn	Skara
Jacobson	Ulf	Skara
Jacobson	Ulla	Skara
Jahnstedt	Ann-Marie	Skara
Jahnstedt	Yngve	Skara
Jansson	Ingemar	Skara
Jansson	Margareta	Skara
Jansson	Åke	Uppsala
Jeansson	Ingrid	Skara
Johansson	Aina	Skara
Johansson	Allan	Lidköping
Johansson	Anneli	Skara
Johansson	Bengt-Ove	Skara
Johansson	Bibbi	Skara
Johansson	Birgitta	Skara
Johansson	Börje	Skara
Johansson	Christer	Axvall
Johansson	Christina	Skara
Johansson	Christina	Skara
Johansson	Elof	Skara
Johansson	Gerd	Skara
Johansson	Gudrun	Skara
Johansson	Gullvi	Skara
Johansson	Gunilla	Axvall
Johansson	Göran	Skara
Johansson	Inga M.	Skara
Johansson	Jan-Ivan	Skara
Johansson	Johnny	Skara
Johansson	Lars	Skara
Johansson	Lisbeth	Skara
Johansson	Lisbeth	Skara
Johansson	Maj-Britt	Skara
Johansson	Mildred	Lundsbrunn
Johansson	Mona	Skara
Johansson	Märta	Skara
Johansson	Roland	Skara
Johansson	Roland	Skövde
Johansson	Rune	Jönköping
Johansson	Siv	Skara
Johansson	Vanja	Skara
Johansson	Bengt	Lundsbrunn
Johlander	Ingemar	Skara
Jonsson	Birgitta	Skara
Jonsson	Bo	Skara
Jonsson	Boel	Axvall
Jonsson	Carl-Erik	Skara
Jonsson	Ewert	Källby
Jonsson	Gunvor	Skara
Jonsson	Inger	Skara
Jonsson	Leif	Skara

Jonsson Skog	Birgitta	Skara
Jorlind	Ingrid	Skara
Josefson	Clas	Skara
Jung	Birgitta	Skara
Jung	Henry	Skara
Junggren	Kerstin	Skara
Jungqvist	Ingela	Skara
Jungqvist	Per-Anders	Skara
Jönsson	Göran	Skara
Jönsson	Kjell	Skara
Jönsson	Margareta	Skara
Kagelind	Gunilla	Skara
Kagelind	Jörgen	Skara
Karlander	Christina	Skara
Karlsson	Alf	Skara
Karlsson	Ann-Mari	Skara
Karlsson	Britt	Skara
Karlsson	Britt-Marie	Skara
Karlsson	Gunnar	Skara
Karlsson	Gösta	Skara
Karlsson	Hans	Skara
Karlsson	Hans	Skara
Karlsson	Inger	Skara
Karlsson	Monika	Skara
Karlsson	Stig	Skara
Kilander	Svante	Stockholm
Kjällström	Anita	Skara
Klasson	Arnold	Skara
Kling	Bo	Skara
Kling	Britt-Marie	Skara
Kling	Hans	Skara
Kling	Lisbet	Skara
Klostergård	Birgitta	Axvall
Krans	Lars Erik	Skara
Krantz	Björn	Skara
Krantz	Gunnar	Skara
Krantz	Wivi-Ann	Skara
Kroon	Sylvia	Skara
Kroon	Tommy S	kara
K-son Ullberg	Irene	Katrineholm
Landahl	Gunilla	Skara
Landahl	Thomas	Skara
Landmark	Sven	Mariestad
Larsson	Barbro	Skara
Larsson	Göran	Skara
Larsson	Marita	Skara
Larsson	Stig	Skara
Larsson	Ulla-Britt	Skara
Larsson	Åke	Skara
Lennartsson	Rut	Tibro
Lidberg	Hjördis	Skara
Lidström	Agnetha	Skövde
Lilja	Christer Carl	Lidköping
Lindahl	Valter	Skara
Lindell	Jan	Skara
Lindell	Marita	Skara
Lindén	Anna May	Skara
Linder	Gunilla	Skara
Linder	Jan	Skara
Lindh	Ulla	Skara
Lindhagen	Barbro	Skara
Lindhé	Birgit	Skara
Lindholm	Eva	Skara
Lindkvist	Eva	Skara
Lindkvist	Eva	Skara
Lindkvist	Henrik	Skara
Lindqvist	Jan-Olof	Skara
Lindqvist	Marianne	Skara
Lindsten Mouwitz	Cecilia	Göteborg
Lindström	Gösta	Skara
Lindvall	Berit	Skara
Litorell	Ove	Skara
Ljungström	Aina	Skara
Ljungström	Uno	Skara
Loeb Svensson	Birgitta	Skara
Lokrantz Fridefelt	Ingrid	Skövde
Lubell	Pia	Skara
Lundberg	Hjördis	Skara
Lundberg	Lars	Skara
Lunden	Inger	Skara
Lundén	Birgitta	Skara
Lundgren	Alva	Skara
Lundh	Lennart	Skara
Lundh	Margareta	Skara
Lundquist	Bengt	Skara
Lundquist	Lennart	Skara
Lundqvist	Kerstin	Axvall
Lundqvist	Roy	Axvall
Långström	Erik	Skara
Löfqvist	Evert	Skara

Löwhagen	Inga	Skara
Löwhagen	Lars	Skara
Löving	Majlis	Skara
Magnusson	Evelyn	Skara
Magnusson	Gunilla	Skara
Magnusson	Johan	Skara
Magnusson	Mats	Skara
Magnusson	Olof	Skara
Malm	Lars	Skara
Martinsson	Margareta	Skara
Martinsson	Pelle	Skara
Medin	Anna Karin	Skara
Melin	Agneta	Skara
Melin	Aina	Skara
Melin	Bo	Skara
Melin	Ingemar	Skara
Menzing	Hans	Skara
Mihlzén	Britt	Skara
Mihlzén	Inger	Skara
Mihlzén	Sven-Olof	Skara
Moberg	Gudrun	Skara
Moberg	Lennart	Skara
Molander-Johansson	Ann-Britt	Skara
Moshi	Gunilla	Hässelby
Mouwitz	Erik	Göteborg
Mouwitz	Lars	Göteborg
Movitz	Barbro	Skara
Movitz	Håkan	Skara
Månsson	Bertil	Skara
Nial	Berit	Löttorp
Nial	Dag	Löttorp
Niklasson	Siv	Skara
Nilsson	Elwie	Skara
Nilsson	Gunilla	Skara
Nilsson	Nils Erik	Skara
Nilsson	Runa	Skara
Nilsson	Stig	Skara
Nitsch	Hedvig	Skara
Nordh	Leif	Skara
Nordström	Fredrik	Skara
Nordström	Kjell	Skara
Nykvist	Clas	Stockholm
Nylander	Britta	Skara
Nyman	Anita	Lidköping
Nyman	Ingvar	Lidköping
Nyman Andersson	Kerstin	Skara
Nyqvist	Gunnar	Alunda
Nyström	Maivor	Skara
Ohlsson	Elisabeth	Skara
Ohlsson	Ingrid	Skara
Ohlsson	Karin	Skara
Ohlsson	Laila	Skara
Ohlsson	Sten-Olof	Skara
Ohlsson	Sven-Olof	Skara
Olofsson	Barbro	Skara
Olofsson	Margareta	Skara
Olsson	Lars Erik	Skara
Olsson	Lennart	Skara
Olsson	Sven	Skara
Ottosson	Ulla	Lidköping
Palm	Bengt	Skara
Palm	Inger	Skara
Palm-Burge	Monica	Skövde
Paulsson	Inger	Skara
Paulsson	Åke	Skara
Perlström	Marita	Skara
Persson	Alf	Skara
Persson	Alf	Skara
Persson	Britt-Marie	Skara
Persson	Ilse	Skara
Persson	Irma	Skara
Persson	Marianne	Skara
Persson	Tommy S	kara
Persson	Monica	Skara
Petersson	Christina	Skara
Pettersson	Barbro	Axvall
Pettersson	Ingrid	Skara
Pettersson	Marianne	Skara
Pettersson	Urban	Skara
Prytz	Håkan	Skara
Prytz	Nelly	Skara
Ragnar	Sture	Skara
Ramviken	Gudrun	Varnhem
Rapp	Birgith	Skara
Rapp	Mats	Skara
Rapp	Monica	Skara
Rapp	Rune	Skara
Rosenblad	Curt	Skara
Rosenblad	Lena	Skara
Rydbom	Lennart	Skara

Rydbom	Siv	Skara
Sager	Göte	Skara
Sager	Inga	Skara
Sager	Maj-Britt	Skara
Sager	Ylva	Skara
Sahlén	Kerstin	Skara
Sahlström	Anders	Skara
Sahlström	Ia	Skara
Sahlström	Lars	Axvall
Salomonsson	Thore	Skara
Samuelsson	Bertil	Skara
Samuelsson	Sven Åke	Skara
Samuelsson	Ylva	Skara
Sandberg	Birgitta	Skara
Sandh	Ulla	Skara
Sandin	Barbro	Vinninga
Schmidt	Lilian	Skara
Schönmeyr	Lena	Skara
Schönmeyr	Richard	Skara
Sehag	Sven	Skara
Silfvén	Stig	Skara
Sjögren	Bengt O T	Göteborg
Sjölin	Chatarina	Skara
Sjölin	Erik	Skara
Skantz	Laila	Skara
Skoglöf	Monica	Varnhem
Skoog	Birgitta	Skara
Skoog	Sven Olof	Skara
Smidesang	Ingebjørg	Skara
Staberg	Rose-Marie	Skara
Stadig	Berit	Skara
Steen	Ingemar	Skara
Steenbrink	Lena	Skara
Stenquist	Karin	Axvall
Stohlander Axelsson	Eva	Genarp
Storm	Carl-Olof	Skara
Strand	Bengt	Skara
Strid	Siv	Skara
Ströhm	Iréne	Lundsbrunn
Ström	Käthy	Skara
Ståhl	Ewa-Britt	Götene
Ståhlberg	Hans	Skara
Sundberg	Vivianne	Skara
Sundblad	Britt-Marie	Skara
Sundén	Per	Skara
Svahn-Ohlsson	Gunvor	Skara
Svensson	Anna-Carin	Skara
Svensson	Anna-Karin	Skara
Svensson	Bengt	Skara
Svensson	Bo	Skara
Svensson	Christer	Skara
Svensson	Gull-Britt	Skara
Svensson	Gullmar	Skara
Svensson	Inez	Skara
Svensson	Inger	Skara
Svensson	Ingrid	Skara
Svensson	John	Skara
Svensson	Kennet	Skara
Svensson	Lena	Skara
Svensson	Lennart	Skara
Svensson	Siv	Skara
Svensson	Svante	Skara
Svensson	Sven-Erik	Skara
Svensson	Torsten	Skara
Svensson	Ulla	Skara
Sånnek	Erik	Skara
Sånnek	Marianne	Skara
Säwström	Eva	Skara
Söderlindh	Elsa	Skara
Söderström	Siv	Skara
Tell	Birgitta	Varnhem
Tell	Eivor	Skara
Tell	Hans	Varnhem
Tellander	Karin	Skara
Thörnberg	Bo	Skara
Thörnberg	Carola	Skara
Tollmén	Ulla-Britta	Skara
Trönnberg	Lena	Skara
Tuuri	Wivian	Axvall
Törn	Yvonne	Skara
Ullberg	Brita	Skara
Unger	Hjördis	Skara
Unger	Ingemar	Skara
Waern	Cecilia	Skara
Wahl Sundén	Elisabeth	Skara
Wahlström	Gunnar	Stora Levene
Wahlström	Natalja	Stora Levene
Wallén	Sven	Huddinge
Wallenius	Lars	Skara
Valllgren	Hans	Skara

Wallström	Britt-Marie	Skara
Wallström	Sune	Skara
van Stam	Gun-Britt	Varnhem
Warolin	Roger	Skara
Veghed	Anna-Lena	Skara
Veghed	Sture	Skara
Weidow	Bengt	Skara
Weidow	Carl-Gösta	Skara
Weidow	Irene	Skara
Weiss	Margit	Skara
Wennerberg	Karl-Erik	Skara
Werner	Margareta	Skara
Wike	Berith	Skara
Viklund	Inga	Lidköping
Vilson	Bengt	Skara
Vilson	Carin	Skara
Wilsson	Bernt	Skara
Wilsson	Marianne	Skara
Winberg	Annika	Skara
Wreiber	Elisabet	Skara
Wulcan	Curt	Skara
Åberg	Eivor	Skara
Åkesson	Jan	Skara
Åkesson	Stina	Skara
Ålrud	Margareta	Skara
Östergren	Berit	Skara
Östlund	Margareta	Skara

BIBLIOTHECA SCARENSIS
Stifts- och landsbiblioteket
Skara

Charlies teater

SKARA

Västergötlands museum